

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Portfolio profesního rozvoje Lucie Rybkové

Portfolio of professional development Lucie Rybkova

Lucie Rybková, roz. Machalová

Vedoucí práce: PaedDr. Zdeňka Hanková, Ph.D.

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Vychovatelství

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Portfolio profesního rozvoje Lucie Rybkové vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání stejného nebo jiného titulu.

V Chotěboři dne 7.7.2021

vlastnoruční podpis

Poděkování

Moje poděkování patří hlavně PaedDr. Zdeňce Hankové za její odborné vedení, ochotu, laskavost a trpělivost, kterou mi v průběhu zpracování mé bakalářské práce věnovala.

Abstrakt

Obsahem Portfolia profesního rozvoje Lucie Rybkové je deset kapitol. Součástí práce je profesní životopis. Hlavní částí portfolia je zejména odborná esej na téma Bezpečnost na prvním místě, a případová studie školského zařízení. Kapitoly propojují poznatky z autorčiny praxe ve ŠD na Vysočině, a opírají se o teorie z odborné literatury a zdrojů.

Klíčová slova

Portfolio, praxe, vychovatel, pedagogika volného času, školní družina, zájmové kroužky, bezpečnost

Abstract

The contents of The Professional Development Portfolio of Lucie Rybkova are the 10 chapters. Part of the thesis is a professional biography. The main part of the portfolio is the specialised essay Safety first, and a case study of the after-school club. The chapters connect the author's knowledge and experience from the educational institution in Vysočina, grounded in theory from technical literature and resources.

Key words

Portfolio, practise, educator, leisure time education, after school club, after school activities, safety

Obsah

Obsah	5
1. Předmluva	6
2. Profesní strukturovaný životopis	7
3. Odborná esej	8
4. Seznam prostudované odborné literatury	15
5. Konspekt knihy	16
6. Profesiografický rozbor vychovatele	22
6.1 Definice profese vychovatel	22
6.2 Kvalifikační požadavky dle zákona	23
6.3 Osobnostní předpoklady vychovatele v ŠD	27
6.4 Podmínky pro výkon vychovatelské profese	30
6.5 Rozhovor s vychovatelkou školní družiny	36
6.6 Shrnutí rozhovoru s vychovatelkou	39
7. Případová studie školní družiny na Vysočině	42
8. Písemná příprava na přímou pedagogickou činnost	52
9. Reflektivní úvaha o vlastním studiu	58
10. Soupis použité literatury a pramenů	60
Příloha	62

1. Předmluva

Nikdy jsem neměla v plánu studovat na vysoké škole a jsem ráda, že mě před pár lety napadlo vydat se směrem, kterým je učitelství. Velmi si vážím všech zkušeností, které se mi díky studiu na prestižní škole, jíž je právě Univerzita Karlova, naskytly. Jsem vděčná za teoretické poznatky, které jsem si během studia osvojila, a že jsem tyto poznatky mohla následně uplatnit v praxi a získávat tak nové a nové zkušenosti. Dle mého názoru by měl být každý začínající pedagog schopen vlastní sebereflexe, proto jsem svou bakalářskou práci sepsala formou portfolia profesního rozvoje. Práce je shrnutím mých získaných zkušeností před, během a ke konci studia a vede k zamyšlení nad dosavadní praxí. Studium vychovatelství mi umožnilo nahlédnout do různých školských zařízení a jejich chodu. Poznala jsem, že práce s dětmi není snadná a že může být obtížné při pedagogickém působení zajišťovat bezpečnost dětí. Během mé pedagogické praxe mě téma bezpečnosti při práci s dětmi velmi zaujalo a touto problematikou se intenzivně zabývám v odborné eseji. Jelikož je bezpečnost při práci s dětmi nesmírně důležitá, věřím, že by mé portfolio mohlo být pro někoho inspirací.

2. Profesní strukturovaný životopis

Lucie Rybková

Datum a místo narození:

Kontaktní údaje:

Zaměstnání:

- 2018–2019
Základní škola, Havlíčkův Brod
Vychovatelka ve školní družině
- 2017–2018
Fakultní základní škola, Praha 3
Asistentka pedagoga v 6. ročníku

Vzdělání:

- 2016 – doposud probíhající studium na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy; obor Vychovatelství se specializací na tělesnou výchovu
- 2006–2010 – Obchodní akademie a Hotelová škola; Havlíčkův Brod

Školení a certifikáty:

- 2019 – Kurz znakového jazyka
- 2018 – Jak hodnotit a klasifikovat žáky – cizince – v předmětu český jazyk na základních školách; MŠMT
- 2018 – Spolupráce učitele a asistenta pedagoga; META, o.p.s.
- 2008 – Státní zkouška z psaní na klávesnici všemi deseti

Znalosti a schopnosti

anglický a německý jazyk – pasivní, počítačové znalosti – uživatelská znalost, schopnost pracovat samostatně i v týmu, ovládnutí českého pravopisu, pečlivost, nekonfliktnost, spolehlivost, skromnost, taktnost, kreativita, tvořivost

Zájmy:

jízda na kolečkových i ledních bruslích, ruční práce, společenské hry, procházky v přírodě a její poznávání, plavání, studium – ráda se učím novým věcem

3. Odborná esej

Bezpečnost na prvním místě?

Při své praxi ve školní družině na Vysočině jsem si při pobytu s dětmi na čerstvém vzduchu povšimla některých skutečností, které podle mě příliš nekorrespondují s § 29 školského zákona, který stanovuje že „*školy a školská zařízení zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb a poskytují žákům a studentům nezbytné informace k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví*“. Podle Pávkové (2014, stránky 36-37) musí být dětem po obědě poskytnut klidný odpočinek, k němuž mohou patřit i individuální, skupinové či hromadné činnosti. Významnou roli denního režimu hraje co nejčastější pohyb venku, zejména na školním hřišti, školní zahradě či v přírodě v průběhu vycházek. Co se týče dětí, Hofbauer (2011, str. 8) zmiňuje, že volný čas „*pro ně znamená dlouhodobou perspektivu života a výchovy, způsob i šanci na jejich rozvoj a seberealizaci. Umožňuje, aby každý příslušník mladé generace poznával, jak ke svému volnému času smysluplně přistupovat dnes i v dospělosti.*“ Z tohoto důvodu je naplňování pedagogického poslání spojeného s volným časem nesmírně důležité.

Při svém pedagogickém působení mám neustále na paměti, jak je důležité dbát na bezpečnost našich svěřenců a zároveň naplňovat výchovně-vzdělávací cíle.¹ Jak jsem již zmínila, během své pedagogické praxe jsem se setkala s pracovištěm školní družiny, kde podle mě není při pobytu venku bezpečnost dětí dostatečně zajištěna. Mou prvotní pozornost upoutalo parkoviště, dle mého názoru velmi nevhodně umístěné mezi budovou školy a školním hřištěm, a tehdy jsem začala mít tendenci najít řešení, jež by bylo dostatečně bezpečně zajištěné a usnadnilo tak pedagogické působení – tedy najít takové řešení, jež by dostalo podmínkám uvedeným ve školském zákoně. Dále se objevil problém s úsekem školní zahrady, kde se za plotem nachází sráz, což také neodpovídá bezpečnostním požadavkům. Jelikož za těchto podmínek není v podstatě možné se naplno věnovat pedagogickému poslání, všechny tyto aspekty mě vedly k zamyšlení, jak chod v této školní družině zorganizovat bezpečněji a zároveň tak, aby se vychovatelkám jejich pedagogické působení usnadnilo.

¹ výchovně vzdělávací cíle jsou objasněny v kapitole Případová studie ŠD na Vysočině

Oblast výchovy ve volném čase má své specifické funkce – výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní. Stručně by se dalo říci, že vychovatel pečuje o děti po školním vyučování a zajišťuje jejich bezpečnost. Zároveň prosazuje důraz na prevenci negativních jevů. Za podpory zdravého tělesného, duševního a sociálního vývoje jde o formování osobnosti pomocí nabízených zajímavých činností, čímž jsou naplňovány potřebné výchovně-vzdělávací cíle (Pávková, 2011, stránky 70 - 72). V případě tohoto školského zařízení na Vysočině je výchovně-vzdělávací funkce s funkcí sociální v rozporu. Zajímá mě, jak při pobytu na čerstvém vzduchu nejen na školním pozemku výchovné cíle naplňovat a dostát při tom pravidlům bezpečnosti.

Starost o bezpečnost a zdraví žáků je nedílnou součástí pedagogovy práce a je tedy neoddělitelným prvkem jejich profesní přípravy (Hájek, 2011, str. 183). Vychovatelé mají povinnost všechny účastníky o bezpečnosti poučit, v případě potřeby žákům toto poučení připomínat, protože „škola i školské zařízení na sebe berou v době pobytu dětí odpovědnost za jejich bezpečnost a plní povinnosti **dohledu nad nezletilými** (§ 422 občanského zákoníku a § 164 školského zákona, odst. (1), písmeno h)“ (Hájek, 2011, str. 186). Jelikož je z mého pohledu ve zmíněné školní družině při pobytu venku problematické dohlížet na bezpečnost žáků a zároveň naplňovat potřebné cíle, všechna tato ustanovení mě vedla k zamyšlení, jak zde během venkovních aktivit pedagogické působení vlastně funguje.

O místní školní družinu je velký zájem, navštěvuje ji tedy velký počet dětí, na které vychovatelky neustále dohlížejí. Proto je podle mého přesvědčení naprosto nevyhovující jistý prostor školního pozemku, na kterém se mezi školní budovou a školním hřištěm nachází parkoviště (viz obr. č. 1). Jelikož není možné se mu nějakým způsobem vyhnout nebo jej obejít, tímto poměrně nebezpečným umístěním zasahuje při odpoledním pobytu na školním pozemku do veškerého dění školní družiny. První problém je patrný hned po skončení školního vyučování, kdy se vychovatelky společně se žáky vypravují na oběd do školní jídelny. Už tehdy není možné se pozemní komunikaci umístěné v areálu školy vyhnout a musí se přes ní přejít. Ten samý problém nastává i při zpáteční cestě ze ŠJ. Při příznivém počasí děti po návratu z jídelny obvykle zůstávají na školním pozemku, kde si dle svých momentálních potřeb odpočinou či se jinak odreagují. Některé děti zůstávají na školní zahradě, jiné tráví svůj čas na jednom ze školních hřišť. Děti podle své nálady často mění své aktivity, takže se po prostoru školního pozemku pohybují tak,

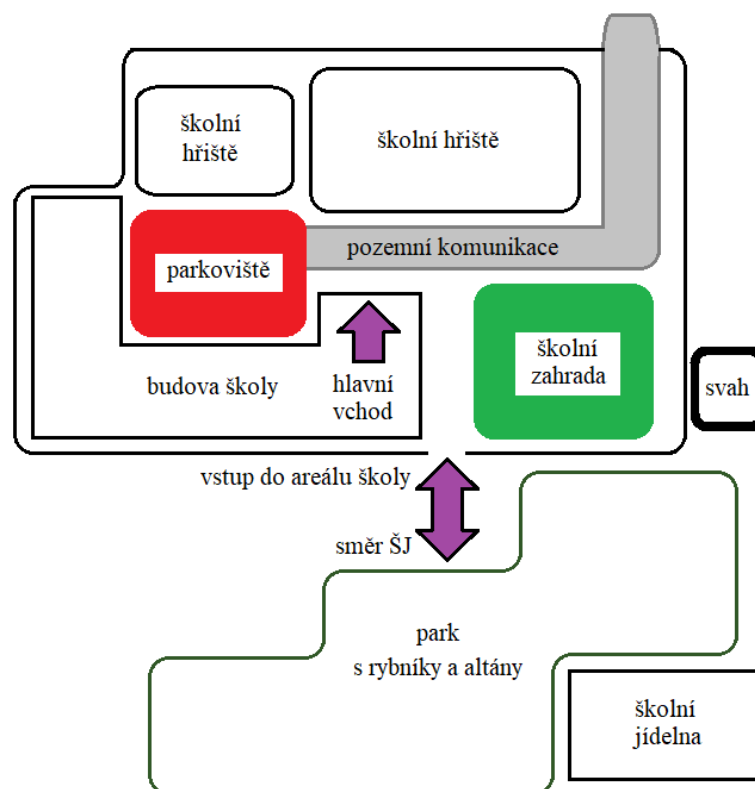
jak potřebují ony, takže se stává, že děti přes pozemní komunikaci a přes úsek parkoviště přecházejí téměř neustále.

Toto dle mého názoru nepromyšlené provedení může vést k nedozírným konsekvencím. Projíždějící auta vychovatelkám znesnadňují a narušují pedagogické působení, jelikož musí soustavně dávat pozor ještě na to, aby se děti projíždějícím autům vyhýbaly. Tuto problematiku jsem konzultovala s místní vychovatelkou Simonou², která s dětmi ráda tráví čas na čerstvém vzduchu. Simona mě obeznámila s tím, že zaměstnanci parkující v tomto místě jezdí pomaleji, aby kolem dětí projeli bezpečně. I přesto se ale přiklání k názoru mému, když zmiňuje, že se tato skutečnost „odráží na tom, že musíme dbát zvýšené obezřetnosti a děti o projíždějícím autě hned informovat. Nebýt tohoto problému, musela bych děti hlídat i tak, ale měla bych více času a možností si s nimi něco zahrát a výchovně na ně působit.“³ Obě se tedy shodujeme na tom, že nevhodně umístěné parkoviště posláním školní družiny nepříznivě ovlivňuje – děti by si měly po dopoledním vyučování pobyt venku užít a naplnit tak tento čas příjemným uvolněním a odpočinkem bez nějakého vyrušování. Na tuto skutečnost poukazuje Pávková (2011, str. 73) – jedním z výchovných cílů je naučit děti efektivně odpočívat a rekreovat se, vést je ke zdravému životnímu stylu. Pávková dále připomíná, že kromě míst pro odpočinek je k těmto výchovným záměrům zapotřebí mít k dispozici patřičná sportoviště a další typy hřišť (2011, str. 75). Přestože školní družina na Vysočině disponuje rozlehlou školní zahradou a dvěma velkými kurty, je při projíždějících autech, které snahu vychovatelek o výchovné působení narušují, obzvláště těžké tento pedagogický cíl naplňovat. Také jsem chtěla vědět, jestli by nebylo možné parkoviště přesunout do nějakých jiných blízkých prostor, načež mi vychovatelka Simona na problematiku sdělila svůj pohled: „Věřím, že kdyby měl zaměstnavatel možnost zřídit parkoviště pro zaměstnance na nějakém jiném nedalekém místě, určitě by se pro tuto možnost rozhodl. V okolí jsou ale zástavby, a proto je parkoviště zavedeno v areálu našeho školního pozemku.“ S tímto argumentem jsem se ale nespokojila, a jelikož je pobyt dětí na čerstvém vzduchu velmi cenný, touto záležitostí jsem se intenzivně zabývala i nadále.

² přestože autorka bakalářské práce zná skutečné jméno vychovatelky, z důvodu ochrany soukromí bylo její jméno pozměněno

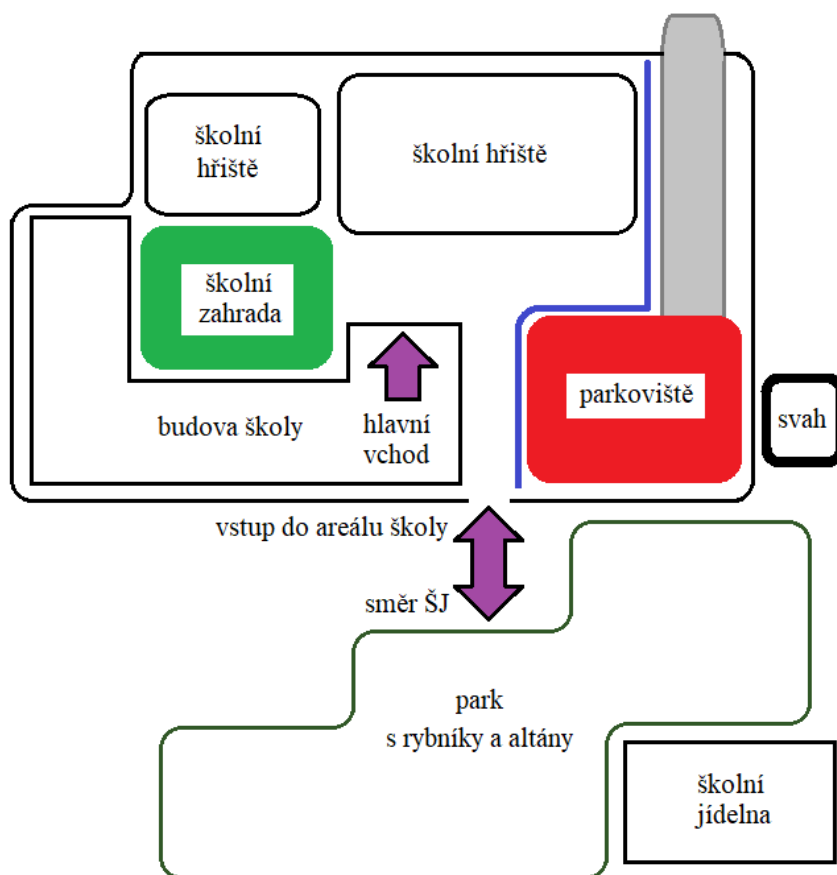
³ celé znění rozhovoru je uvedeno v příloze

Při dalším seznámení se se školním pozemkem je patrný další problém, tentokrát týkající se oblasti školní zahrady. Celý areál pozemku ohraničuje vysoký, drátěný plot, což se posléze jeví jako nedostatečně bezpečné. Za jedním z úseků plotu se totiž nachází strmý svah, a proto musí být tento prostor neustále více hlídán. Stejně jako již zmíněné parkoviště, znesnadňuje vychovatelkám jejich práci. Vychovatelka Simona tento můj postoj doplnila o svou zkušenost, zmínila se, že „*děti sem totiž i přes zákaz ohledně plotu chodí a obvykle tvrdí, že na zákaz zapomněly. Už jen z tohoto důvodu je potřeba tuto část ohlídat. Když je ale v tomto okruhu méně dětí, stáhám si s nimi i zahrát nějakou hru.*“ Po tomto sdělení mě přirozeně zajímalo, jestli si tu kvůli tomuto nedostatečnému zajištění někdo ublížil, načež mi vychovatelka vyprávěla, že při jejím pedagogickém působení se zde nic takového nestalo, „*ale podle informací od kolegů, kteří zde pracují již delší dobu, jsem se dozvěděla, že se v tomto místě už kdysi úraz stal. Dva chlapci se tu prali a propadli se dolů. Naštěstí se jim ale nic vážného nestalo, ale od té doby je potřeba tento úsek zahrady více ohlídat, aby se děti k plotu příliš nepřibližovaly, a aby se tak nějakým nepříjemným zraněním předcházelo.*“ Je tedy zřejmé, že i tento problém, stejně jako problém s parkovištěm, není v souladu s podmínkami bezpečnosti a je na místě zamyslet se nad vhodnějším bezpečnostním opatřením.

Obrázek 1 – Půdorys školního pozemku

Jelikož dle zjištěných informací není možné parkoviště přemístit do jiných nedalekých prostor v okolí školy, stejně jako úsek zahrady s nevhodným plotem tedy komplikuje provoz ŠD, usoudila jsem, že by se tyto nebezpečné prvky daly řešit společně. Třebaže se tento způsob může zdát komplikovaný, podle mě by bylo možné problém řešit rekonstrukcí. Bylo by vhodné, kdyby zřizovatel – v tomto případě obec – zvážil následující strategii: přemístit parkoviště do úseku školní zahrady a naopak – přemístit školní zahradu namísto parkoviště. Parkoviště už by se tedy nenacházelo ve středu všeho dění, a navíc by zaměstnanci školy mohli i nadále parkovat v areálu školního pozemku. Tato přestavba by zabránila potenciálním úrazům, čímž by se vychovatelkám usnadnilo jejich působení. Dalším bezpečnostním prvkem by bylo nejen oplocení pozemní komunikace, ale i celého parkoviště. Pobyt na školním pozemku by tak byl bezpečný pro všechny zúčastněné a současně by se zde již příznivě naplňovalo pedagogické poslání.

Obrázek 2 – Návrh přestavby školního pozemku včetně oplocení parkoviště

V této školní družině jsem během své praxe také několikrát podstoupila cestu do školní jídelny. Není totiž umístěna v budově školy, ale je od školy vzdálena asi 500 m a vede přes rozlehlý park plný zeleně a rybníků. Je možné využít hned několika rozmanitých tras. Na první pohled ideální pobyt v přírodě při cestě do jídelny se vzápětí změnil, neboť, jak se ukázalo, všechna oddělení školní družiny navštěvují jídelnu ve stejný čas a téměř vždy využívají jen jednu trasu. Organizace tedy vypadá tak, že všechna oddělení chodí společně, a jelikož, jak jsem již zmínila, školní družinu navštěvuje hodně dětí, tento postup vede k tomu, že se děti různě předbíhají a provokují ostatní, a tento chaos budí dojem, že se pospíchá. Cestu do školní jídelny jsem absolvovala i s oddělením vychovatelky Simony. Na rozdíl od ostatních vychovatelek ona se svým oddělením využívá jiných tras, díky čemuž má přehled o všech svých dětech a cesta je tak klidnější. Na otázku, zda je podle ní cesta do jídelny dostatečně bezpečně zajištěna, mě Simona seznámila se svým názorem: *„Parkem se dá projít různými cestičkami. Některé z nich jsou podle mě bezpečnější, ale třeba delší. Naproti tomu jiné trasy lemují břeh rybníka nebo jej prostřednictvím mostu překlenují, ale jsou kratší a volba těchto cest mi nepřipadá jako vhodný způsob, jak se s dětmi přemístit k jídelně. Většina dětí, zejména těch menších, z nějakého nebezpečí týkajícího se rybníka nemá rozum, a tak se po cestě často škádlí. V žádném případě nechci riskovat, že by se něco stalo, a tak při každé cestě do jídelny volím bezpečnou trasu.“* Vychovatelka Simona tedy vždy do školní jídelny volí jinou trasu než její kolegyně, díky čemuž tuto cestu nevnímá jako náročnou, naopak ji vnímá jako příjemné a klidné zpestření školního dne po dopoledním vyučování. Aby byly cesty všech oddělení, tedy všech dětí, do školní jídelny bezpečné, doporučila bych ostatním vychovatelkám, aby i ony začaly se svými odděleními využívat jiné trasy. V souvislosti zajištění co nejefektivnějšího bezpečí dětí jsem došla k závěru, že by bylo ideální, kdyby navíc každé oddělení podstupovalo cestu do školní jídelny zvlášť, tedy vždy o něco později než oddělení předchozí.

V odborné eseji hledám odpověď na otázku bezpečnosti při pobytu venku ve školní družině na Vysočině. Naplňování venkovního programu na školním pozemku je obtížné, jelikož veškeré úpravy jsou závislé na jiných lidech než na vychovatelce samotné. Vychovatelka může podat návrh na zdokonalení bezpečnostní situace řediteli školy, a ten by měl následně tento problém konzultovat se zřizovatelem školského zařízení – v tomto případě obce. Objevila jsem způsob, jež by zajistil bezpečnost všech zúčastněných a

zároveň by bylo v areálu pozemku zachováno parkoviště. Vzájemné přesunutí parkoviště a školní zahrady by vyřešilo oba problémy zároveň, zajistilo by se tak bezpečí zúčastněných a pedagogické působení by díky tomu bylo kvalitnější. Ohledně cesty do školní jídelny nevidím žádný zásadní problém, který by vyžadoval podobnou úpravu, jakou je rekonstrukce školního pozemku. Zde by bylo na místě, aby se vychovatelky inspirovaly vychovatelkou Simonou, jejíž cesty se svým oddělením parkem do školní jídelny jsou bezpečné a klidné. Po případném uskutečnění mnou navrhovaných inovací by byl pobyt dětí při venkovních aktivitách ve školní družině na Vysočině mnohem bezpečnější a v rámci pedagogického působení efektivnější.

Po odbourání těchto nepříliš bezpečných prvků by se staly procházky do školní jídelny o mnoho pestřejšími, ale vychovatelky by získaly i více času nabízet dětem další zábavné a zajímavé volnočasové činnosti. Účastníkům by se tak dostalo o mnoho více pozornosti a péče ze strany vychovatelek, což by děti jistě ocenily. V současné době ale mohou tyto úseky školního pozemku posloužit jako součást bezděčného vzdělávání. Děti se díky tomu naučí, že na sebe a na ostatní mají vždy a za každých okolností dávat pozor a všimnout si, co se kolem nich děje, což je pro život nezbytně důležité.

4. Seznam prostudované odborné literatury

BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. [i.e. 3. vyd.]. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

KASPER, Tomáš a Dana KASPEROVÁ. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2429-4.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. Vydání osmé, v Portále sedmé. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1147-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 6. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0519-7.

NOVOTNÝ, Ivan a Michal HRUŠKA. *Biologie člověka*. 5., rozšířené a upravené vydání. Praha: Fortuna, 2015. ISBN 978-80-7373-128-1.

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0872-3.

Regionální školství: velká novela školského zákona od ... ; Pedagogičtí pracovníci : redakční uzávěrka .. Ostrava: Sagit, [2005?]-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-311-8.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0095-8.

ŠTECH, Stanislav a Jana ZAPLETALOVÁ. *Úvod do školní psychologie*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0368-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. Vyd. 12. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0875-4.

5. Konspekt knihy

Během studia na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy jsem měla možnost prostudovat několik odborných publikací, a pro zpracování konspektu pro portfolio svého profesního rozvoje jsem zvolila publikaci s názvem *Pedagogické ovlivňování volného času*, jež napsali Mgr. Bedřich Hájek, PhDr. Břetislav Hofbauer, CSc., a PhDr. Jiřina Pávková. Tuto knihu jsem si vybrala z toho důvodu, že je zde téměř vše jasně a srozumitelně formulováno.

Bibliografický záznam publikace:

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. [i.e. 3. vyd.]. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

Úvod:

Pro porozumění problematice týkající se volného času by měl mít čtenář již nějaké povědomí o závažnosti tohoto tématu. A jelikož pedagogika volného času vychází z obecné pedagogiky, je potřeba disponovat znalostmi i z této pedagogické disciplíny.

Oceňuji, jak jsou jednotlivé kapitoly strukturovány podle autorů, kteří je napsali. Každá z kapitol zahrnuje několik dalších podkapitol. První kapitola, tedy kapitola „Východiska, souvislosti a perspektivy“ (Břetislav Hofbauer), disponuje spoustou zajímavých postřehů, ovšem obsahuje méně odborné terminologie než kapitoly Jiřiny Pávkové – „Výchova ve volném čase, Psychologické aspekty výchovy ve volném čase“ i než kapitoly Bedřicha Hájka – „Školská zařízení pro zájmové vzdělávání, výchovná a ubytovací zařízení a další subjekty pracující s dětmi a mládeží, Školní vzdělávací program, Zájmová činnost, Zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví a Vybrané právní předpisy vztahující se k práci s dětmi v jejich volném čase“. Z tohoto důvodu bych kapitolu Břetislava Hofbauera uvítala pro zajímavost spíše na konci publikace až po zmíněných kapitolách s odbornou terminologií.

Zde předkládám přehledný seznam kapitol spolu s autory, kteří je napsali:

PhDr. Břetislav Hofbauer, CSc.

- Východiska, souvislosti a perspektivy

PhDr. Jiřina Pávková

- Výchova ve volném čase
- Psychologické aspekty výchovy ve volném čase

Mgr. Bedřich Hájek

- Školská zařízení pro zájmové vzdělávání, výchovná a ubytovací zařízení a další subjekty pracující s dětmi a mládeží
- Školní vzdělávací program
- Zájmová činnost
- Zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví
- Vybrané právní předpisy vztahující se k práci s dětmi v jejich volném čase

Nyní se zaměřím na kapitoly jednotlivých autorů a uvedu zde své názory na publikaci. Vystihnou významné myšlenky autorů a navrhnou potencionální změny, které by dle mého pohledu přispěly ke zlepšení způsobu výkladu.

PhDr. Břetislav Hofbauer, CSc.:

Autor začíná poutavým uvedením do problematiky, tento úvod bych ale obohatila diferenciací účastníků volného času, který autor zmiňuje až později. Lépe by bylo objasněno, čím se kapitola bude zabývat. Je zde uveden i zběžný popis účastníků volného času od předškolního věku po seniorské období. Tuto pasáž bych zcela vynechala, jelikož je tato oblast v publikaci již podrobně a přehledně objasněna doktorkou Pávkovou (stránky 83-112).

Hofbauer uvádí zajímavá doporučení pro aktivity v přírodním prostředí, jak se mají děti v přírodě chovat a jak ji mají chránit. Ocenila jsem Hofbauerovo (str. 19) obeznámení s tím, že „projekt *Lesní pedagogika věnuje pozornost dětem a výchově jejich vedoucích. Český svaz ochránců přírody každoročně pořádá pro své nejmladší členy a další děti letní a zimní tábory, kde věnuje pozornost také ochraně ohrožených druhů rostlin, dřevin a živočichů a projektu Les ve škole – škola v lese.*“ Poutavé je také zmínění o bývalých

krytech, jež jsou nyní inovovány a v současné době slouží jako různá zařízení pro trávení volného času.

Kapitolu Břetislava Hofbauera shledávám celkově jako velice zajímavou. Autor uvádí mnoho, někdy až pozoruhodných, příkladů, díky kterým si čtenář může ujasnit některé neosvojené informace. Avšak kapitoly paní Pávkové a pana Hájka shledávám jako více odborné. Hofbauerova kapitola disponuje spoustou zajímavostí a příkladů, některé pasáže jsou důležité pro připomenutí, přesto bych ji zařadila na konec knihy jako zajímavé postřehy vztahující se k problematice volného času.

PhDr. Jiřina Pávková:

Kapitoly napsané doktorkou Pávkovou vnímám jako velmi obohacující a poutavé, motivující k dalšímu čtení. Způsob, jakým autorka uvádí čtenáře do problematiky, je velmi přehledný a vede ke snadnějšímu porozumění. Z jejího výkladu lze vytušit, jak ji problematika volného času ovlivnila a že ji toto téma velmi zajímá.

Autorka obeznamuje čtenáře se základními pojmy, funkcemi, cíli, podmínkami, prostředky a požadavky na realizaci výchovy ve volném čase. Výklad je také zaměřen na nejednotnost pojmů, jež někteří autoři vnímají jiným způsobem, což je přínosné pro utřídění případných nesrovnalostí, kterým čtenář při svém studiu nemusel správně porozumět.

Pro pedagogy působící ve školní družině je značně důležité disponovat znalostmi o psychologických zvláštěnostech mladšího školního věku. Doktorka Pávková ale neopomíná ani ostatní věkové kategorie, tedy od předškolního věku až po seniorské období, a veškeré tyto věkové zvláštěnosti poutavě vysvětluje. Díky tomu čtenář problematice lépe porozumí. Jelikož se vychovatelé při své práci nejčastěji setkávají s jedinci mladšího školního věku a neustále s nimi pracují, autorka vystihuje důležitost trvalosti vědomostí, které se tohoto věku týkají. V průběhu vývoje u dětí nastává spousta změn a Pávková (str. 90) připomíná, že *„při posuzování osobnosti dítěte mladšího školního věku je nutno brát v úvahu, že vlastnosti se teprve vyvíjejí, jsou nehotové a nelze je ještě chápat jako trvalou, neměnnou charakteristiku dítěte“*. Dobrý pedagog by si této skutečnosti měl být vědom, a díky obeznámení v této publikaci by se mohl případným chybám vyvarovat. Podkapitola se tak stává účelným prostředkem pro upevnění této dovednosti.

Autorka popisuje vhodné a účinné chování pedagogů, uvádí zde ale i jednání nevhodné. I tuto problematiku by měl dobrý pedagog ovládat, a zde je obeznámen s tím, jak nesprávnému jednání předcházet. Doktorka Pávková nás také seznamuje s různými způsoby, jak a kde získat kvalifikaci vychovatele. Neztotožňuji se ale s posloupností, jakou tyto možnosti prezentuje. Výčet totiž začíná vysokoškolským studiem, pokračuje vyššími odbornými školami a střední školy jsou uvedeny na konec (stránky 135 - 137). Dle mého názoru to vytváří dojem, že vychovatel může svou kvalifikaci získat nejčastěji studiem na vysoké škole. Po tomto výčtu autorka pokračuje opačně, tedy výkladem o středních odborných školách a postupně se dostává k popisu získání vychovatelské kvalifikace na školách vysokých. Tento její souhrn shledávám celkem nepřehledným a nepromyšleným. Dále je čtenář obeznámen se skutečností, že kombinovaná a distanční forma studia tohoto oboru je ojedinělá. Pávková (str. 136) totiž uvádí následující informaci: „*Studium oboru vychovatelství nebo pedagogiky volného času na vysokých školách je žádané, možnosti jsou však omezené. Studijní obory s tímto zaměřením se objevují málo, většinou se jedná o prezenční studium.*“

Mgr. Bedřich Hájek:

Autor výstižně seznamuje čtenáře o školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, školských výchovných a ubytovacích zařízeních, výchovných zařízeních pro ústavní výchovu, nestátních neziskových organizacích, nízkoprahových zařízeních a o živnostenském podnikání. Hájek také velmi přehledně popisuje další běžnou součást pedagogických znalostí, jíž je i školní vzdělávací program, kde vyzdvihuje důležité aspekty této oblasti. Rovněž ujasňuje představu o tom, co to takový školní vzdělávací program vlastně je a jak funguje.

Hájkův přehled o zájmových činnostech je velmi dobře interpretován. Autor zde vystihuje vlastnosti, kterými by měl dobrý vychovatel disponovat, a popisuje, jak ideálně zájmové činnosti vést, jak je organizovat a jak účastníky k činnosti motivovat. Kromě jiného se čtenář dozví, že odlišné typy zájmových činností vyžadují jiné typy vedení, např. co se týče pěveckých sborů nebo vrcholových sportů. Autor neopomíná ani smysl autentického zážitku účastníka, což čtenáři připomíná důležitost pedagogického poslání.

Celý výklad o bezpečnosti a ochraně zdraví je naprosto přehledný a je snadné se v něm orientovat. Podkapitoly jsou přehledně rozčleněny. Bezpečnost a ochranu zdraví

při práci s dětmi shledávám jako jeden z nejdůležitějších indikátorů, který by si pedagogičtí pracovníci měli pečlivě hlídat. Situaci vidí stejně tak i Hájek, který dále popisuje, jaké jsou zásady bezpečnosti a jak bezpečnost zajišťovat, jak se má vychovatel zachovat při případném úraze a neopomíná zmínit, jak je významná prevence sociálně patologických jevů. Prospěšná je dále informace o tom, jakým způsobem zajišťovat bezpečnost v různých zájmových útvarech, při různých akcích a v různých situacích. Kromě zajišťování této bezpečnosti nás Hájek (str. 188) seznamuje i s tím, že „*v případě mimořádné události by např. oznámení policii mělo obsahovat základní údaje (tzv. sedmero římského práva). Událost se popisuje pod zorným úhlem tohoto sedmera a uvádějí se pouze fakta, která vychovatel o případu ví.*

Jedná-li se o dohady, označí, že se jedná o domněnku:

- *co se stalo;*
- *kdy se to stalo;*
- *kde se to stalo;*
- *jak se to stalo;*
- *jaké jsou následky toho, co se stalo;*
- *proč se to stalo (motiv);*
- *čím, jakým nástrojem.“*

Čtení této problematiky je pro čtenáře snadné a je ujasněna představa, jak se v případě potřeby zachovat.

Hájek dále svým čtivým prologem čtenáře seznamuje s právními předpisy vztahujícími se k práci s dětmi v jejich volném čas. Přestože se jedná o složitosti právních předpisů a norem, oceňuji, jak jsou veškeré podkapitoly systematicky seřazeny, a díky vybraným informacím se pedagog, zejména začínající, snadno orientuje v oblasti, co si smí a co si naopak nesmí při své práci dovolit. Hájek (str. 201) dále zdůrazňuje, že „*pedagogové pracující s dětmi za ně přebírají právní odpovědnost, proto musí být vybaveni i znalostí těchto norem.*“ Pro mě, jako budoucího pedagoga s nepříliš dlouhou praxí, byly tyto poznatky velmi užitečné. Hájek (str. 203) upozorňuje, že „*ve školách a školských zařízeních není povolena činnost politických stran a hnutí, ani jejich propagace.*“ S tímto problémem jsem se u někdejší kolegyně již setkala, tudíž mi tato informace ujasnila a ucelila mé znalosti.

Hájek připomíná některá další právní ustanovení týkající se práce s dětmi a líčí zde ty nejzákladnější z nich, a díky této interpretaci jsem řešené problematice snáze porozuměla.

Zhodnocení publikace

Tato publikace mě velmi obohatila nejen o znalosti potřebné ke své pedagogické práci, ale seznámila mě i se zajímavostmi týkajícími se pedagogického působení ve volném čase. Jsou zde zmíněny veškeré informace o tom, jaký má dobrý pedagog být, jak se má chovat a v rámci jakých mezí a zákonů se může pohybovat. Pedagog by si měl být vědom svých kompetencí, které by si měl průběžně upevňovat a obohacovat je o nové poznatky ve své oblasti.

Publikace obeznamuje čtenáře s dalšími důležitými okolnostmi, které jsou pro vychovatelskou práci nezbytné. Vystihuje nejen školská zařízení pro zájmové vzdělávání, ale i výchovná a ubytovací zařízení a další subjekty pracující s dětmi a mládeží. Kapitola o psychologických aspektech periodizace vývoje mi také ujasnila nepřesné, tedy ne úplně správně pochopené poznatky, které jsem si odnesla z jiných odborných publikací. Pávková zde zmíněnou oblast líčí zajímavým a přehledným stylem, ve kterém se dá snadno orientovat.

Na závěr mohu proklamovat, že kapitoly od autorky Pávkové a autora Hájka přehledně ujasňují a upevňují moje nepříliš přehledné pedagogické vědomosti, nabyté již v jiných publikacích. Hofbauer svou kapitolou tyto poznatky doplňuje o zajímavosti týkající se tohoto oboru. Autoři této publikace tak z knihy činí nesmírně zajímavé a přínosné dílo. Knihu vnímám jako praktickou příručku pro vychovatele, do které vždy ráda nahlédnu.

6. Profesiografický rozbor vychovatele

Profesiograf lze objasnit jako postup, jež popisuje určité činnosti a požadavky daného povolání. Současně vystihuje podmínky, které jsou pro vykonávání profese důležité. Díky výsledkům vyplývajících z popisu činnosti lze sestavit tzv. profesiogram určitého povolání. „*Komplexní **profesiogram** obsahuje přesné označení a popis dané pracovní činnosti (spočívá ve vymezení pracovního prostředí, pracovního předmětu, pracovní metody, výsledku pracovní činnosti a pracovních podmínek), soupis nároků, které klade činnost na znalosti a dovednosti pracovníka, stupeň pracovní zátěže a z něho vyplývající nároky na psychické a fyzické funkce pracovníka, rozsah odpovědnosti spojené s vykonáváním práce a s ním související požadavky na vlastnosti pracovníka.*“ Pro vypracování profesiografické analýzy činnosti člověka je nutné získat nezbytné informace vystihující popis činností v rámci dané profese. Jedná se například o skutečnosti, co a jak pracovník dělá, za jakým účelem a za jakých podmínek profesi vykonává, či jaké dovednosti daná činnost zahrnuje (Profesiogram, 2009).

Do své bakalářské práce zahrnuji všechny činnosti, se kterými se v rámci svého povolání setkává pedagogický pracovník na pozici vychovatel. Pro profesiografický rozbor jsem zvolila rozbor profese vychovatel ve školní družině.

6.1 Definice profese vychovatel

Vychovatel je pedagogický pracovník, jehož pracovní náplní je výchova a péče o děti nad rámec školní výuky. Vychovatel může pracovat ve školních družinách či školních klubech. Stará se zejména o vhodné využívání volného času dětí (Kdo je to Vychovatel?, 2019).

Pávková (2011, str. 84) uvádí, že vychovatelé pracují „*s jedinci ve velkém věkovém rozmezí, od předškolního věku až po dospělost,*“ čímž se vychovatelská profese značně liší od profese učitelské.

6.2 Kvalifikační požadavky dle zákona

Podle Zvírotského (2015, stránky 33-34) je pro pedagogy působící v oblasti mimoškolního vzdělávání důležité disponovat příslušným vzděláním dle zákona. V tomto oboru mají pedagogové několik možností, jak vzdělání získat. V tomto případě jde o vzdělání odborné středoškolské, vyšší odborné nebo vysokoškolské. Kromě odborné kvalifikace je pro vychovatele nezbytné, aby byl zdravotně způsobilý, plně způsobilý k právním úkonům, bezúhonný a aby prokázal znalost českého jazyka.

Výkon profese je daný zákonem č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících, níže jsou uvedeny citace zákonných informací o pracovní pozici vychovatele.

§ 2

Pedagogický pracovník

(2) Přímoú pedagogickou činnost vykonává

a) učitel,

b) pedagog v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků,

c) vychovatel,

d) speciální pedagog,

e) psycholog,

f) pedagog volného času,

g) asistent pedagoga,

h) trenér,

i) metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně,

j) vedoucí pedagogický pracovník.

§ 16

Vychovatel

(1) Vychovatel získává odbornou kvalifikaci

a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd,

b) vysokoškolským vzděláním podle § 7 až 10, 12 a 14,⁴

c) vysokoškolským vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného studijního programu než podle písmen a) a b) a

1. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání v oblasti pedagogických věd uskutečňovaném vysokou školou, nebo

2. studiem pedagogiky,

d) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na vychovatelství nebo na pedagogiku volného času nebo na speciální pedagogiku nebo na sociální pedagogiku,

e) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného vzdělávacího programu než podle písmene d) a

1. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na vychovatelství nebo sociální pedagogiku nebo pedagogiku volného času nebo na přípravu učitelů základní školy nebo střední školy, nebo

2. studiem pedagogiky,

f) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu střední školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu vychovatelů nebo pedagogů volného času,

⁴ § 7 Učitel prvního stupně základní školy

§ 8 Učitel druhého stupně základní školy

§ 9 Učitel střední školy

§10 Učitel uměleckých odborných předmětů v základní umělecké škole, střední škole a konzervatoři

§ 12 Učitel jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky

§ 14 Učitel náboženství

- g) *středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu učitelů předškolního vzdělávání a vykonáním jednotlivé zkoušky, která svým obsahem a formou odpovídá zkoušce profilové části maturitní zkoušky z předmětu zaměřeného na vychovatelství, nebo*
 - h) *středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením jiného vzdělávacího programu středního vzdělávání než podle písmene f) a g) a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na vychovatelství nebo sociální pedagogiku nebo pedagogiku volného času nebo přípravu učitelů základní školy nebo střední školy.*
- (2) *Vychovatel, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve školském výchovném a ubytovacím zařízení nebo v jeho oddělení zřízeném pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, nebo ve středisku výchovné péče, získává odbornou kvalifikaci*
- a) *vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku nebo sociální pedagogiku,*
 - b) *vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na speciální pedagogiku, nebo*
 - c) *vzděláním stanoveným pro vychovatele podle odstavce 1 a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.*

Z výše uvedeného zákona o pedagogických pracovnících **č. 563/2004 Sb.**, vyplývá, že základní odbornou kvalifikaci pro profesi vychovatele lze získat studiem na středních pedagogických školách. Mezi další možnosti, jak získat kvalifikaci pro profesi vychovatele, patří studium na vyšších a vysokých školách. Kromě magisterských a bakalářských studijních programů určených k získání kvalifikace vychovatele nabízí vysoké školy akreditované studijní programy v rámci celoživotního vzdělávání. Účastníci

těchto programů získávají po jeho absolvování osvědčení a mohou pokračovat ve studiu na vysoké škole.

Kvalifikaci vychovatele automaticky ke svému magisterskému vzdělání získávají učitelé základních a středních škol, dále učitelé uměleckých odborných předmětů v ZUŠ, učitelé odborných předmětů středních škol a konzervatoří, učitelé jazykových škol s právem státní jazykové zkoušky a učitelé náboženství.

6.3 Osobnostní předpoklady vychovatele v ŠD

Je přirozené, že žádný člověk není bezchybný, a tudíž ani pedagogický pracovník nemůže být dokonalý a neomylný. Pávková (2011, stránky 131-133) upozorňuje, že ač se to tak široké veřejnosti nemusí jevit, pedagogická profese je značně náročná a vyžaduje specifické požadavky na osobnost pedagoga a to jak po stránce psychické, tak i po stránce fyzické. Všechny složky pedagogovy osobnosti tak určují jeho úspěšnost ve výchovném působení na vychovávané. Požadované znaky vychovatelovy osobnosti lze rozdělit do tří následujících skupin:

Pozitivní obecně lidské vlastnosti

Do této skupiny lze zařadit celkový souhrn znaků osobnosti pedagoga. Pávková (2014, str. 104) do této kategorie řadí fyzickou zdatnost, dobrý zdravotní stav a stabilní psychickou odolnost, všeobecné i odborné vědomosti a dovednosti, kladné sociální vztahy a radost z komunikace s lidmi. Nelze opomenout motivaci pro vychovatelskou profesi, zájmy a postoje. Jde tedy zejména o kladné charakterové vlastnosti pedagogického pracovníka.

Vlastnosti zvláště žádoucí pro pedagogy

Pedagogem by měla být přirozeně inteligentní osoba s příslušnými (především kladnými) schopnostmi, mezi které podle Pávkové (2011, stránky 132-133) patří odolnost vůči stresovým situacím, pozitivní naladění a pozitivní vztah k vychovávaným, jež by měl dokázat řídit a vést. Mezi další schopnosti vychovatele patří komunikativnost, pracovitost, pozornost, dobrá paměť, smysl pro spravedlivost a empatie. Rovněž by měl disponovat patřičnou vzdělaností způsobitou uvedenou v kapitole 6.2. Důležité je umět pracovat s těmi vlastnostmi, které se pro vychovatelskou profesi jeví jako značně nepříznivé či neprofesionální.

Specifické požadavky na vychovatele

Pávková (2014, str. 105) vyzdvihuje skutečnost, jak je v tomto oboru důležité respektovat základní požadavek dobrovolné účasti dětí na nabízených volnočasových aktivitách. Z tohoto důvodu tak pro pedagoga působícího v oblasti volného času vyplývají i specifické požadavky na jeho osobnost. Pávková (2014, stránky 105-106) uvádí tyto profesní znaky:

- *schopnost přizpůsobovat se proměnlivým podmínkám a řešit nečekané situace,*
- *aktivita, průbojnost, schopnost prosazovat své názory a požadavky nejen vůči dětem, ale i ve vztahu ke spolupracovníkům, nadřízeným, veřejnosti,*
- *tvořivost, nápaditost, fantazie při sestavování programů, které nejsou pevně stanovené,*
- *umění pracovat formou hry, navozovat hru, ale i potěšení ze hry, hravost,*
- *smysl pro humor, který mladší i starší děti hodnotí jako jednu z důležitých pozitivních vlastností pedagoga a která pomáhá vytvářet pohodu, která do volného času patří,*
- *fyzická zdatnost, přiměřený zdravotní stav s přihlédnutím ke konkrétnímu pracovnímu zaměření (např. vychovatelka ve školní družině, vedoucí na dětském táboře, trenér sportovního oddílu, vedoucí šachového kroužku),*
- *příjemný vzhled a přiměřená úprava zevnějšku (děti si jich všímají) jsou pro hodnocení osobnosti pedagoga významné, extrémy bývají hodnoceny negativně,*
- *počopení pro věkové zvláštnosti i při práci s věkově různorodými skupinami,*
- *zvládání dovedností a technik účinného jednání (asertivního, manipulativního),*
- *psychická odolnost, schopnost zvládat náročné životní situace, znalost antistresových programů,*
- *dobrá úroveň odborných znalostí v oblasti specializace, pedagogicko-psychologické vědomosti a dovednosti, široké všeobecné vzdělání, orientace v oblastech, které současnou mladou generaci zajímají.*

Každý vychovatel jako každá jiná osobnost má své silné a slabé stránky. Není proto možné, aby existoval takový pedagog, jenž by všemi výše uvedenými požadavky disponoval. Pro pedagogického pracovníka je důležité mít o svých nedostatcích přehled a snažit se je odstraňovat, aby mu nepřekážely v úspěšném vykonávání vychovatelské profese (Pávková, 2011, str. 133).

Je nutno zmínit, že pedagogové stejně jako sociální pracovníci, psychologové, či lékaři patří mezi tzv. pomáhající profese. Pomáhající profesí rozumíme povolání, ve kterých jde pomáhajícím pracovníkům o pomoc ostatním lidem v nouzi nebo o pomoc při naplňování osobního potenciálu. Zvírotsky (2015, str. 34) říká, že hlavním prostředkem pomáhaní je především osobnost daného profesionála. S tím jde ruku v ruce i míra pracovního stresu, v horším případě vznik syndromu vyhoření.

Tyto pracovníky může vyčerpávat, že často soucítí s lidmi, o které se v rámci své profese musí postarat. Kopřiva (2016, str. 100) jako další příklad uvádí, že někteří pracovníci nemají pro výkon své profese ideální podmínky. Všechny tyto skutečnosti jsou značně náročné na pracovníkovu psychiku a mohou být důvodem toho, že se mu práce nedaří.

Kopřiva (2016, str. 101) dále informuje o tom, že na začátku profesní dráhy se u lidí projevuje nadšení, člověk má nějaké ideje a na nové zaměstnání se těší. Nová práce má pro něj smysl a poskytuje mu radost a zábavu. Když ale člověk začne narážet na potíže a přichází pocit velkého zatížení, zprvu pocíťovaná radost se s postupem času vytrácí a práce jej nesmírně vyčerpává. Když se práce dlouhodobě nedaří, člověk může postupně ztrácet sebedůvěru a onen na počátku pocíťovaný smysl povolání nakonec úplně zmizí. Místo toho se objevují projevy jako deprese, lhostejnost, omezení kontaktu s lidmi, časté nemoci a tělesné potíže, což je stav známý jako syndrom vyhoření.

6.4 Podmínky pro výkon vychovatelské profese

Cílem vychovatelova snažení je nasměrovat děti k ideálnímu naplňování volného času, rozvíjet jejich zájmy a podporovat je v jejich oblíbené aktivitě. Nenásilným způsobem je vést k myšlence celoživotního vzdělávání (Pávková, 2015, str. 124). Aby vychovatel mohl svůj cíl naplňovat, je nezbytné znát podmínky uvedené v dalších podkapitolách.

Sociálně-psychologické podmínky pracovního procesu

Volný čas můžeme označit jako pole působnosti vychovatele, který nám poskytuje prostor pro rozvoj žádoucích individuálních znaků osobnosti. Jelikož vychovatel, na rozdíl od učitele, nepracuje pouze s věkově homogenní skupinou, je pro něj velmi podstatné znát věkové a individuální vlastnosti vychovávaných jedinců (Pávková, 2014, str. 18).

Obdobně jako v jiných pedagogických profesích, i v oblasti volného času se objevují rozmanité druhy mezilidských vztahů. Jak by se na první pohled mohlo zdát, nejde pouze o vztahy mezi pedagogem a vychovávanými. I v tomto oboru jsou důležité vztahy mezi pedagogem a ostatními dospělými, jako jsou další pedagogičtí pracovníci a rodiče dětí. Nelze opomenout ani vztahy mezi dětmi navzájem (Pávková, 2011, str. 122).

Pávková (2011, str. 122) nás také seznamuje se skutečností, že pokud má vychovatel úspěšně vykonávat své působení, měl by být schopen taktně jednat se všemi zúčastněnými, kterých se jeho profese týká. Je na místě udržet si kvalitní a vřelé vztahy s rodiči svěřených žáků. Za tyto vztahy je zodpovědný pedagog sám. I toto je důvod, proč je vychovatelova práce značně náročná.

Kromě vztahů s rodiči vychovávaných žáků jsou velice důležité vztahy mezi pedagogy navzájem. Pávková (2011, str. 123) dále tvrdí, že práce pedagogů působících ve volném čase je ostatními pedagogy mnohdy podceňována, a vychovatelé se tak ze strany učitelů bohužel často setkávají s nepochopením. Tato skutečnost může mezi nimi značně zhoršovat kvalitu komunikace. Mezi další aspekty, které mohou komplikovat spolupráci a komunikaci mezi vychovateli, patří nejen věk, délka praxe a stupeň kvalifikace, ale i rozdílné povahy jednotlivých pracovníků. Tyto povahy nemusí být

druhou stranou akceptované, a kvůli odlišným názorům mohou být vychovatelé často v rozporu, což se zaručeně negativně projeví ve výchovném působení.

Jak lze vidět, veškeré výše uvedené mezilidské vztahy ve vychovatelské profesi značně ovlivňují kvalitu výchovného působení. Děti jsou všímavé a cítí, že něco kolem nich není v pořádku, což v nich může probudit určité obavy. Je proto důležité, aby vychovatelé k sobě našli cestu a po profesní stránce k sobě chovali úctu a respekt, a aby tak jejich výchovné působení, kterého chtějí dosáhnout, nebylo ovlivněno zbytečným nepřátelstvím.

Technické a ekonomické podmínky pracovního procesu

Výchovné působení probíhá v různých prostředích a v rozdílných typech zařízení, a tak jsou odlišné i prostory a materiální vybavení. Prostory i vybavení daného zařízení by vždy měly co nejvíce vyhovovat výchovným cílům a činností, které v nich probíhají (Pávková, 2011, str. 73).

Hlavní předpis týkající se prostředí nám připomíná Hájek (2011, str. 223). S tímto předpisem se pojí vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČR č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání. V těchto prostředích probíhají činnosti volného času dětí a mládeže, je proto nezbytné zde udržovat pořádek a čistotu a splňovat i estetické nároky, jež se v průběhu školního roku často mění. Dále je potřeba dostatek prostoru, který má disponovat patřičným vybavením, např. odpovídajícím nábytkem. Vedle výše uvedených potřeb je proto nutné připomenout důležitost péče o bezpečnost svěřených dětí.

Přestože je vychovatelská profese velice významná a pro společnost prospěšná, stojí za zmínku, že z pohledu široké veřejnosti je toto povolání značně podceňováno. Pávková (2015, str. 155) upozorňuje na skutečnost, že lidé na vychovatelství nahlížejí jako na pouhé hlídání dětí. Tento nelibý postoj k vychovatelům ale nezaujímá pouze veřejnost, ale často i ostatní pedagogové, především učitelé. Kromě nižších požadavků na vzdělání vychovatelů se tato skutečnost odráží i v jejich nižším platovém ohodnocení, což je znázorněno v tabulkách na další straně.

Platový stupeň	Praxe	Platová třída										
		4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	do 2 let	14 640	15 880	17 180	18 610	23 590	29 490	29 740	30 270	30 930	31 670	32 850
2	do 6 let	15 180	16 450	17 890	19 370	24 270	29 750	30 010	30 800	31 570	32 630	34 390
3	do 12 let	16 130	17 540	19 030	20 730	24 910	30 090	30 470	31 200	32 840	34 000	36 240
4	do 19 let	17 250	18 730	20 350	22 030	26 050	30 720	31 410	32 360	34 210	36 500	39 250
5	do 27 let	18 340	19 950	21 670	23 570	27 210	31 670	32 400	33 720	36 340	39 300	43 120
6	do 32 let	19 910	21 650	23 460	25 490	29 140	33 290	34 200	35 590	39 380	42 540	46 610
7	nad 32 let	20 470	22 220	24 110	26 210	29 970	34 050	34 930	36 550	40 320	43 600	47 720

Tabulka 1 – Aktuální platové tabulky učitelů a ostatních pedagogů

(Aktuální tarifní platy učitelů a dalších pedagogických pracovníků, 2019)(cit. 2.10.2020)

Aktuální poměry pedagogických pracovníků		
Učitelky MŠ	8. - 13. platová třída	obvykle 9.
Ředitelky MŠ	10. - 13. platová třída	obvykle 10.
Učitelé ZŠ a SŠ	9. - 14. platová třída	obvykle 12.
Ředitelé ZŠ a SŠ	12. - 14. platová třída	obvykle 13.
Učitelé odborného výcviku	9. - 13. platová třída	obvykle 10.
Vychovatelky ŠD a další vychovatelé	8. - 12. platová třída	obvykle 9.
Speciální pedagogové	11. - 13. platová třída	obvykle 12.
Asistenti pedagoga	4. - 9. platová třída	obvykle 8.
Pedagogové volného času	8. - 13. platová třída	

Tabulka 2 – Aktuální poměry pedagogických pracovníků

(Aktuální tarifní platy učitelů a dalších pedagogických pracovníků, 2019) (cit. 2.10.2020)

Přestože výchova ve volném čase je pro naši společnost stejně tak důležitá jako vzdělání, z aktuální platové tabulky učitelů a ostatních pedagogů pro rok 2020 vyplývá výše uvedená skutečnost, že na rozdíl od učitelů mají vychovatelé nižší platové ohodnocení. Zatímco platové ohodnocení učitelů základních a středních škol se pohybuje od 9. do 14. platové třídy, rozsah platového ohodnocení vychovatelů se pohybuje od 8. pouze do 12. platové třídy, což se od platu učitelů výrazně liší.

Pávková (2015, str. 155) dále hovoří o tom, že „*ke zvýšení prestiže povolání mohou tito pedagogové do určité míry přispět sami*“. Prezentace výsledků vlastní práce, např. na pedagogických poradách, třídních schůzkách či veřejných vystoupeních, by mohla přispět k objasnění významu výchova ve volném čase.

Pracovní náplň vychovatele

Pedagogičtí pracovníci mají vymezenou pracovní dobu na 40 hodin týdně. Zvláštní předpis (nařízením vlády č. 75/2005 Sb.) určuje (kromě učitelů, speciálních pedagogů, psychologů, pedagogů volného času, asistentů pedagoga, trenérů a vedoucích pedagogických pracovníků) rozsah přímé a nepřímé pracovní doby i vychovatelům. Pro tyto pracovníky činí rozsah přímé pracovní činnosti 28-30 hodin týdně. Do přímé výchovné činnosti se zařazuje pouze doba, kdy pedagog prokazatelně vykonává přímé výchovné působení na svěřené jedince. Do naplnění 40 hodin týdně vychovatel vykonává nepřímou činnost související s přípravou pomůcek, kontakty s rodiči, vedením dokumentace apod. Aby si pedagogové obnovovali a upevňovali svou kvalifikaci, mají po dobu výkonu své pedagogické činnosti povinnost dalšího vzdělávání (§ 24. odst. 1 zákona č. 563/2004 Sb.). O zvyšování odborné kvalifikace zaměstnanců se stará především zaměstnavatel, a toto vzdělávání se uskutečňuje např. na vysokých školách. Pedagog by si měl své vzdělání obohacovat i samostudiem (Hájek, 2011, stránky 207-208).

Pracovní náplň vychovatele je vždy uvedena ve Vnitřním řádu ŠD. Vychovatelky při své činnosti zajišťují výchovně-vzdělávací práci podle stanoveného režimu dne a zároveň na své žáky dohlíží, dbají na jejich bezpečí a zajišťují psychohygienické poslání. Vychovatelky za své svěřence nesou zodpovědnost a to po celou dobu jejich přítomnosti ve školní družině. Mezi další činnosti pedagogických pracovníků ve školní družině patří pravidelná komunikace s rodiči svěřenců. Vychovatelky rodiče obeznamují s výsledky

práce jejich dítěte. Tyto výsledky je vhodné nějakým způsobem prezentovat, ať už v rámci školy či mimo ni, např. výstavami, vystoupeními, soutěžemi (Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin, 2013-2021).

Nepřímá pedagogická činnost vychovatelek v ŠD

Nepřímá pedagogická činnost náleží činnostem, které vychovatelky věnují přípravě na přímou výchovnou činnost, jako plánování aktivního a kvalitního využití volného času dětí, nákup materiálů na aktivity chystané na přímou práci s dětmi a péči o svěřený materiál. Do této kategorie dále zahrnujeme i účast na pedagogických poradách, školeních a seminářích, účast na třídních schůzkách a spolupráci s ostatními pedagogickými pracovníky. Je důležité připomenout, že do nepřímé pedagogické činnosti vychovatelek patří i komunikace s rodiči svěřených žáků. Do přípravy na přímou pedagogickou činnost patří také vedení pedagogické dokumentace (MŠMT: Pracovní doba pedagogických pracovníků a rozsah přímé pedagogické činnosti, 2018).

Hájek (2011, str. 210) uvádí tuto pedagogickou dokumentaci o činnosti ŠD:

- **Přehled výchovně vzdělávací práce**

Dokument určený k zapisování činností, které se během příslušného týdne ve školní družině uskutečňují.

- **Docházkový sešit**

Tento dokument slouží pro zapisování dětí, jež jsou zapsané k nepravidelné docházce (např. pro ranní, či sběrnou – koncovou družinu).

- **Zápisový lístek (přihláška)**

Je zde uveden kontakt na zákonné zástupce a důležitá sdělení o zdravotním stavu žáka. Dále zde najdeme informace o tom, jak bude žák ze ŠD odcházet, kdo si ho bude vyzvedávat.

Přímá pedagogická činnost vychovatelek v ŠD

Přímou pedagogickou činností pedagogických pracovníků ve školní družině rozumíme jakoukoliv činnost vychovatelů s žáky. Během této doby vychovatelka zajišťuje zejména výchovně-vzdělávací aktivity, naplňuje tedy školní vzdělávací program školní družiny (MŠMT: Pracovní doba pedagogických pracovníků a rozsah přímé pedagogické činnosti, 2018). Vychovatelky ve školní družině také mohou vést i zájmové útvary⁵, kterých se mohou účastnit i žáci, jež nejsou přihlášení k pravidelné docházce do ŠD. (Hájek, 2011, str. 147).

Další pedagogické činnosti vychovatelek v ŠD

Vedle běžného programu může školní družina zřizovat i zájmové kroužky či organizovat další různorodé akce, kterých se účastní především pedagogičtí pracovníci působící ve školní družině. Mezi tyto aktivity patří např. výlety, exkurze, sportovní či kulturní akce. Aktivity je příhodné plánovat přímo s dětmi samotnými. Žáci tak mohou vyjádřit svá přání a podílet se tak na programu školní družiny (Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin, 2013-2021).

⁵ výčet zájmových útvarů uskutečňovaných v ŠD na Vysočině je uveden v kap. č. 7

6.5 Rozhovor s vychovatelkou školní družiny

Pro svou bakalářskou práci jsem vyzpovídala vychovatelku Danielu⁶, která vystudovala obor Předškolní a mimoškolní pedagogika na Vyšší odborné škole pedagogické ve Svatém Janu pod Skalou a nyní studuje obor Vychovatelství na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Daniela v současné době pracuje ve školní družině na Praze 1, kde má čtyřletou praxi vychovatelky. O její práci jsme vedly následující rozhovor.

1) Proč jste se rozhodla pro profesi vychovatelky ve školní družině?

„Vždycky mě něco táhlo k práci ve školství, proto jsem se přihlásila na vyšší odbornou školu pedagogickou, kde jsem zjistila, že mě to přitahuje spíše k práci ve školní družině. Oproti práci v mateřských školách se mi lépe pracuje se staršími dětmi, které jsou samostatnější. To ale neznamená, že nemusím dbát na jejich dohled a dodržování hygienických návyků. Naopak. Čím jsou děti starší, tím více je potřeba, aby si osvojovaly tyto dovednosti a přijaly je za sobě vlastní.“

Baví mě si s dětmi hrát, často je učím nové hry, nebo nějakou novou hru vymýšlíme společně. Do práce chodím s radostí a ráda odborně vedu skupinku dětí, těší mě v nich podněcovat tvořivost a následný rozvoj jejich osobností.“

2) Jak to probíhá ve vaší školní družině? Kolik je u vás zavedeno oddělení a kolik v nich máte dětí?

„Naše ŠD je určena pro všechny žáky od prvních do čtvrtých tříd naší ZŠ. Máme tu sedm oddělení, každé z nich vede jedna vychovatelka. V žádném oddělení není více než 22 dětí. Školní družina má u nás zavedenou i ranní družinu. Co se týče provozu v době prázdnin, za mé působnosti v tomto zaměstnání se nikdy nestalo, že bychom měli otevřeno.“

⁶ přestože autorka bakalářské práce zná pravé jméno vychovatelky, z důvodu ochrany soukromí bylo její jméno pozměněno

3) Kolik hodin máte stanoveno přímé a nepřímé práce? A jak u vašeho oddělení vypadá týdenní skladba zaměstnání co se týče přímé pedagogické činnosti?

„Co se týče přímé a nepřímé pedagogické činnosti, je to u nás rozděleno na 29 hodin přímé a 11 nepřímé.

V pondělí máme s dětmi takový odpočinkový a hrací den bez tématu. Děti jsou po víkendu roztržité a nesoustředěné, tak mají možnost si spolu popovídat. Také odpočíváme na koberci, někdo leží na polštářích, a děti vypráví, čemu se věnovaly v předcházejících volných dnech a co nového zažily. V průběhu dalších dnů se věnujeme jednomu tématu, z kterého potom vychází výtvarná či pracovní činnost. Ve čtvrtek a v pátek se pomalu uklízí a je potřeba dávat pozor, co kdo uklízí a jestli si děti pomáhají. Páteční den mají po náročném týdnu opět odpočinkový. Za příznivého počasí chodíme ven na procházky či navštívíme nedaleké hřiště. Občas zůstaneme u školy na školním hřišti, kde se děti věnují různým míčovým hrám, nebo jiným činnostem, které je baví. Při každé činnosti zajišťuji bezpečnost dětí a upevňování hygienických návyků.“

4) Jak u vás vypadá nepřímá pracovní činnost? Jakou vedete pedagogickou dokumentaci? A účastníte se v rámci ŠD pedagogických porad, školení, či třídních schůzek? Jak často komunikujete s rodiči?

„V každém případě si připravuji nezbytné pomůcky a plány, které budu při práci s dětmi potřebovat. V rámci svého oddělení vedu Přehled výchovně vzdělávací práce, Docházkový sešit a Zápisové lístky. Pedagogické porady mají především učitelky, my máme jednou měsíčně své porady v rámci ŠD. Školení míváme každý rok v přípravném týdnu. Jde vždy o BOZP. Třídních schůzek se neúčastním, protože se s třídní učitelkou vždy domluvíme, že tam nemusím být. Na třídní schůzce jsem byla jednou, ale měli na mě jen jednu otázku. Od té doby si vše řekneme s třídní učitelkou a na schůzky nechodím. Rodiče prakticky nevidám, pouze, když potřebuji něco podepsat, nebo probrat nějakou vážnější situaci, ale to je jen v ojedinělých případech.“

5) Je zřejmé, že při práci s lidmi musíte vést s ostatními nějakou komunikaci. Jaké máte v rámci své profese vztahy s ostatními vychovateli, s dětmi a s jejich rodiči? Jak vnímáte vztahy dětí mezi sebou?

„S ostatními vychovatelkami se mi pracuje výborně, máme spolu úžasné vztahy a vycházíme si vsříc. S dětmi je to o trochu složitější. Je jich hodně a každé je jiné, přesto musíme komunikovat se všemi. Některé jsou více komunikativní, některé méně, a v těch se snažím nenuceně podněcovat rozvoj k lepší komunikaci. Stejně tak vztahy mezi nimi navzájem, některé děti jsou více aktivní, některé méně. Aktivnější děti se více zapojují do her, snažím se to koordinovat a zapojovat všechny, hodně je směřuji k práci ve skupinkách, což jim hodně pomáhá naučit se spolupracovat. Co se týče rodičů, jak už jsem říkala, nemáme nijak špatné vztahy, případné problémy se snažíme řešit společně.“

6) Není pro vás práce vychovatelky vyčerpávající?

„Vůbec ne. Jak který den, některý je samozřejmě hektický, jiný zase pohodový. Je potřeba naučit se zvládat stresové situace.“

7) Cítíte za ty čtyři roky nějaký posun?

„Abych řekla pravdu, na začátku je člověk nejistý a přesně neví co a jak, ale od toho jsou tu kolegové, kteří mi hodně poradili. Získala jsem za ty čtyři roky hodně zkušeností, mám větší jistotu v tom, co dělám, posun tu určitě je. Jsem takto ale spokojená. Co se týče nějakého kariérního postupu, netoužím být hlavní vychovatelkou. Tato práce mi vyhovuje.“

6.6 Shrnutí rozhovoru s vychovatelkou

Vychovatelka Daniela úspěšně zakončila studium na Vyšší odborné škole pedagogické, a disponuje tak příslušným vzděláním pro svou profesi. Tímto dokazuje nezbytnost pedagogického vzdělání pro své pedagogické povolání, což koresponduje se zákonem č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících.

Pozitivní naladění a pochopení pro věkové zvláštnosti dětí, o čemž se zmiňuje Pávková, Daniele rozhodně nechybí. Danielu baví si s dětmi hrát a vymýšlet nové hry, disponuje tedy potřebnou tvořivostí a nápaditostí, jež jsou pro vychovatelskou profesi také značně důležité. Oproti dětem vzdělávaným v mateřských školách smýšlí Daniela o starších dětech (tedy o dětech navštěvujících první stupeň ZŠ) jako o potřebnější skupině, která si potřebuje co nejvíce osvojovat hygienické a další společenské návyky.

Pávková zmiňuje, že ne v každém zařízení je zavedena ranní družina, v této školní družině však tato služba funguje. V oddělení školní družiny nesmí být zařazeno více než 30 dětí, a jelikož vychovatelka Daniela zmiňuje, že v jejich odděleních není více než 22 dětí, také tímto je sdělení Pávkové splněno. Tato školní družina svou funkci v době prázdnin nevykonává, což stejně tak jako ranní družina nemusí být zavedeno.

Pedagogičtí pracovníci mají rozsah přímé a nepřímé činnosti 28–30 hodin týdně. (Hájek, 2011, stránky 207-208). Vychovatelka Daniela má tuto pracovní činnost rozloženou na 29 a 11 hodin týdně. Vychovatelka Daniela při své výchovné práci splňuje i nezbytnost odpočinku po víkendu i po náročném dopoledním vyučování. Vychovatelka dohlíží na bezpečnost svých svěřenců a při každé příležitosti jde s dětmi ven, čímž dodržuje nepostradatelnost pobytu na čerstvém vzduchu.

V rámci nepřímé pracovní činnosti vychovatelka obstarává nezbytné pomůcky pro práci s dětmi. Dle sdělení na webových stránkách jsou do nepřímé činnosti vychovatelek zahrnuty různé účasti: na pedagogických poradách, školeních, seminářích a na třídních schůzkách. Vychovatelka Daniela přiznává, že jako vychovatelky se neúčastní pedagogických porad, ale mají své porady v rámci školní družiny. Daniela se neúčastní ani třídních schůzek, protože je vždy na všem domluvena s paní učitelkou. Školení mají každý rok v přípravném týdnu, ale jde pouze o BOZP. Daniela podle potřeby komunikuje s rodiči svěřených žáků, nebývá to však často.

Vychovatelka nezmiňuje, že by si v rámci upevňování kvalifikace pedagogičtí pracovníci pracující ve školní družině účastnili potřebných seminářů, o kterých hovoří Pávková.

Hájek (2011, str. 210) podtrhuje důležitost vedení pedagogické dokumentace, tedy správu Přehledu výchovně vzdělávací práce, Docházkového sešitu a Zápisových lístků. Všechny zmíněné dokumenty Daniela bezpodmínečně a poctivě zaznamenává.

Pávková (2011, str. 122) objasňuje skutečnost umění taktního jednání se všemi zúčastněnými. Vychovatelce Daniele se při své práci se všemi skvěle spolupracuje. S ostatními kolegy se dobře doplňují, v rámci komunikace s rodiči nemá žádné výrazné problémy a komunikovat s nimi jí nečiní problém. Daniela se snaží koordinovat i komunikaci s žáky i mezi žáky navzájem, což je ve výchovném působení značně důležité z toho důvodu, aby se děti naučily s ostatními vhodně komunikovat a vycházet s nimi.

Daniele práce přináší radost, baví ji, naplňuje a žádným způsobem ji nevyčerpává. Rozhodně neztrácí sebedůvěru a v žádném případě netrpí dlouhodobým stresem, depresí či jinými projevy, které předznamenávají syndrom vyhoření. Ten je v pedagogické profesi bohužel častým jevem. Daniela splňuje přesný opak toho, co ve své knize o syndromu vyhoření zmiňuje Kopřiva (2016, str. 101).

Přestože Danielu její práce baví, naplňuje ji a netrpí projevy deprese, netouží po žádném kariérním postupu. Dle Pávkové je cílem vychovatelovy práce nasměrovat děti k ideálnímu trávení volného času, což Daniela splňuje a ve své práci netouží po naplňování jiných cílů.

Ze zjištěných informací je zřejmé, že téměř všechny požadavky pro vykonávání vychovatelské profese jsou splňovány přesně tak, jak vyplývá z uvedených zdrojů. Vychovatelka disponuje požadovaným vzděláním, psychickou odolností, pozitivním naladěním a radostí z péče o svěřené žáky, splňuje důležitost dodržování vhodného režimu dne, vede veškerou potřebnou pedagogickou dokumentaci, se všemi zúčastněnými skvěle vychází, dokáže s nimi komunikovat a oplývá radostí z vykonávání své profese.

Co nebývá úplně realizováno je komunikace s rodiči a upevňování pedagogické kvalifikace. Vychovatelka Daniela s rodiči hovoří pouze o nezbytných věcech, ale mimoto s nimi v podstatě nekomunikuje. Tuto skutečnost shledávám nesprávnou z toho důvodu, že není rodičům sdělováno, v čem je jejich dítě dobré a úspěšné, jaké má zájmy, jaká aktivita ho ve školní družině baví a naplňuje, a dle mého názoru tento způsob práce neumožňuje dítěti příslušný posun v rámci rozvoje v jeho oblíbené aktivitě. Tímto způsobem se rodiče v podstatě ani nedozvědí, jakým způsobem se jejich dítěti daří upevňovat hygienické a další potřebné návyky pro jeho vývoj.

Co se týče upevňování vychovatelské kvalifikace, není dle mého pohledu ideální, že se tato potřebná nezbytnost ve zmíněné školní družině nerealizuje. Každý pedagog by si měl svou kvalifikaci prohlubovat, aby nedošlo k nějakým omylům, či postupným snižováním důležitých znalostí k vykonávání své profese. Je potřeba mít na paměti své nedostatky a snažit se je odstraňovat, upevňování pedagogické kvalifikace je ideální způsob si všechny nároky na pedagogickou činnost zopakovat a předcházet tím neprofesionálnímu jednání. Vychovatelům tak neuniknou případné změny, co se týče výchovného působení na jejich svěřence, a vychovatel tak nezabředne do určitého stereotypu, kterému se díky zopakování svých dosavadních znalostí a díky rozšiřování nových úspěšně vyhne.

7. Případová studie školní družiny na Vysočině

Případová studie je výzkumná metoda, která se používá při zkoumání jednotlivých osob, sociálních skupin či institucí, a lze ji využít jak v pedagogice, tak například v psychologii, lékařství, či sociologii. Tato výzkumná metoda se snaží nashromáždit data od jednoho či několika jedinců a odhaluje složitosti vztahů, procesů, které v konkrétním prostředí probíhají. V pedagogickém výzkumu tak může jít o výzkum žáka, malé skupiny žáků, třídy, školy, školského zařízení. Předpokládá se, že detailní výzkum jednoho případu umožní lepší pochopení jiných, podobných případů (Případová studie, 2012).

Školní družina, stejně jako školní klub a středisko volného času, je jedním z typů zařízení, které spadá do kategorie školských výchovných zařízení pro zájmové vzdělávání. Školní družiny jsou zřízeny pro žáky prvního stupně a existují obvykle při základních školách. Tato skutečnost ovšem není pravidlem a školní družina může sloužit jako samostatné zařízení pro žáky několika základních škol. Školní družina má dětem dopřát klid a odpočinek po dopoledním vyučování a zároveň se zde mohou žáci – po dohodě s rodiči či zákonnými zástupci – na vyučování připravovat. Ve školní družině se děti také učí upevňovat své hygienické návyky. V tomto zařízení mohou také žáci objevovat a rozvíjet své zájmy, případně si zde „kompenzovat“ školní neúspěchy a najít aktivitu, která jim tak bude přinášet potěšení a radost (Pávková, 2014, stránky 35-36). Co se týče provozu školní družiny, Pávková (2014, stránky 36-37) dále uvádí, že v některých zařízeních děti mohou navštěvovat i tzv. ranní družinu – tedy v době před vyučováním. Školní družina bývá rozdělena do několika oddělení, do kterých jsou posléze děti zařazeny. O počtu dětí v oddělení rozhoduje ředitel školy, oddělení přesto ale nesmí navštěvovat více než 30 dětí. Denní režim se ve školní družině řídí několika pravidly. Při pobytu dětí v „ranní družině“ se žáci věnují spíše nenáročným činnostem. Během odpoledne se ve školní družině střídají různé činnosti.

Kromě dnů, ve kterých probíhá školní vyučování, může být školní družina v provozu i v době prázdnin. V případě, že se v místě nachází několik školních družin, po dohodě s obcí může být v době prázdnin v provozu pouze některá z nich (Pávková, 2011, str. 144).

Každá školní družina směřuje k naplnění cílů. Hlavním cílem výchovy ve volném čase je především naučit vychovávané jedince tuto dobu efektivně využívat, rozumně s volným časem hospodařit a vnímat jej jako významnou životní hodnotu. Z těchto cílů můžeme odvodit cíle dílčí, např. „*naučit vychovávané odpočívat a rekreovat se, rozvíjet jejich zájmy a specifické schopnosti, uspokojovat a kultivovat jejich potřeby, naučit je vhodně si uspořádat režim dne, vést je ke zdravému životnímu stylu, podporovat myšlenku celoživotního vzdělávání. Své zvláštní cíle mají také jednotlivé oblasti zájmových činností*“ (Pávková, 2011, str. 73).

Charakteristika školského zařízení

Autorka pro své portfolio profesního rozvoje zvolila pracoviště školní družiny při ZŠ na Vysočině. Název vzdělávacího programu této školy je „Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – PRIMA ŠKOLA“. Tato základní škola směřuje k naplnění kompetencí stanovených Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. Učební plán je sestaven tak, aby žák školy měl možnost seznámit se v rozumné míře se všemi obory. Základní škola poskytuje mravní, pracovní, zdravotní, tělesnou a ekologickou výchovu. Velký význam přikládá výchově ke zdravému životnímu stylu.

Základní škola a školní družina spolupracují s těmito institucemi:

Horácké divadlo, Krajská knihovna Vysočiny, Kulturní dům, Muzeum Vysočiny, Obvodní oddělení Policie ČR, Okresní nemocnice, PPP a SPC Vysočina

Plánované projekty

Na webových stránkách základní školy na Vysočině lze najít Střednědobý výhled rozpočtu školských příspěvkových organizací na rok 2022 a 2023. V roce 2022 má škola v plánu pořídit dvě interaktivní tabule a z hygienických požadavků bude provedena rekonstrukce chlapeckých toalet. V uvedeném roce zde z bezpečnostních důvodů proběhne i rekonstrukce elektroinstalace, oprava bezpečnostního krytí sítí na hřišti a oprava asfaltového povrchu v areálu školy. Ve školní jídelně bude realizována nová dlažba ve vstupní hale. V následujícím roce proběhne další etapa rekonstrukce elektroinstalace a ve školní jídelně bude pořízen nový konvektomat.

Základní údaje

- Základní škola je součástí výchovně vzdělávací soustavy, k 1. 9. 1996 byla zařazena do sítě škol. Od 1. 7. 2001 přešla do právní subjektivity.
- Školní družina je školským zařízením pro zájmové vzdělávání zřízené v souladu se zákonem 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a vyhláškou 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.
- Součástí ŠD jsou 2 herny, relaxační místnost, cvičná kuchyňka, toalety – chlapecké a dívčí, umývárna se studenou i teplou vodou. ŠD pro svou činnost může využívat i odborné učebny – např. tělocvičnu, baletní sálek, keramickou dílnu, hudební oddělení, hřiště u školy, doskočiště.
- Školní družina využívá školní jídelnu, která však není součástí budovy školy. Školní jídelna je navíc určena nejen dětem ZŠ, ale slouží i žákům navštěvujícím nedaleké gymnázium.

Základní školu na Vysočině navštěvuje cca 600 žáků a pracuje zde celkem 51 zaměstnanců. Tedy 32 učitelů včetně paní ředitelky a její zástupkyně, dále 5 asistentů pedagoga, 7 vychovatelek ŠD a dalších 7 nepedagogických pracovníků. Škola se nachází v těsné blízkosti centra města, přesto je umístěna v klidné lokalitě nedaleko rozlehlého parku s rybníky, odpočinkovými zónami a naučnými stezkami. Budova školy má tři patra a není bezbariérová. Všichni, tedy děti i zaměstnanci školy, se do školy dostanou pomocí čipu, díky kterému si otevrou vchodové dveře, a je tak zabráněno vstupu cizím lidem do budovy, což zabezpečuje ochranu jak dětí navštěvujících základní školu, tak i dětí, které svůj volný čas tráví ve školní družině. Školní jídelna je od školy vzdálena asi 500 m a cesta k ní vede přes rozlehlý park s rybníky, památníky a altány. Na rozdíl od budovy školy je možné se do školní jídelny dostat bez jakéhokoliv čipu.

Základní škola disponuje rozlehlým školním pozemkem, kde jsou dva velké kurty a rozlehlá školní zahrada, jež pro svou činnost hojně využívá školní družina. Mezi školní budovou, zahradou a hřištěm se vyskytuje pozemní komunikace vedoucí na parkoviště pro zaměstnance, jenž je umístěné u budovy školy. Podle zákona č. 561/2004 Sb., § 29 odst. 2, který stanovuje, že „školy a školská zařízení zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a

při poskytování školských služeb a poskytují žákům a studentům nezbytné informace k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví“. V tomto školském zařízení je problematická otázka bezpečnosti a tato skutečnost vychovatelkám nepříznivě komplikuje naplňování cílů při jejich výchovném působení.⁷

Školní družina

Školní družina na Vysočině je součástí budovy školy a slouží žákům prvních, druhých a třetích tříd. Do ŠD je přihlášeno celkem 158 dětí – 56 žáků prvních tříd, 54 žáků druhých tříd a 48 žáků třetích tříd. Žáci vyšších ročníků již navštěvují školní klub. V pěti odděleních pracuje šest vychovatelek, přičemž se jednotlivá oddělení naplňují maximálně do počtu 30 dětí na jednoho pedagogického pracovníka. Oddělení jsou zde zřízena takto: 1.AB, 1.BC, 2.AB, 2.BC, 3.AB. Oddělení třetích tříd je pohromadě, a proto zde pracují dvě vychovatelky, v ostatních odděleních je vždy vychovatelka jedna. Provozní doba školní družiny je zřízena takto: ranní družina 6:00 – 8:00, odpolední družina 11:30 – 17:00. ŠD v případě zájmu funguje i v době vedlejších prázdnin.

Tři oddělení ŠD jsou umístěna v prostoru školních učeben, další je zřízeno v přízemí blízko školních šaten, a poslední se nachází v suterénu školy. Každé oddělení je vybaveno dostatečným množstvím různých hraček, stolních her, příruční knihovnou, časopisy. V žádném z oddělení nechybí ani koberec. Jsou tu koberce jak kusové, tak dětské pěnové s čísly, písmeny či obrázky. K tomu všemu slouží i odpovídající nábytek. Zdi jsou vyplněny nástěnkami, na které se podle potřeby dělá např. sezónní výzdoba. Děti sem také mohou vystavit své výrobky. V každém oddělení má vychovatelka umístěn psací stůl.

Celoroční plán činnosti školní družiny

Hájek (2011, str. 155) připomíná, že pro školská zařízení, na rozdíl od základních a jiných škol, není ministerstvem stanoven žádný rámcový vzdělávací program. Ředitelé těchto zařízení vydávají vlastní program, který je rovněž veřejně přístupný. Hájek (str. 156) dále tvrdí, že *„bude-li tento zveřejněný dokument obsahovat především atraktivní volnočasové činnosti sofistikovaně uspořádané do tematických celků, přinese informace*

⁷ autorka se touto záležitostí zabývá v odborné esejí

zejména účastníkům a jejich zákonným zástupcům, co mohou od zařízení očekávat, jaké aktivity jim zařízení nabízí. “

Školní družina na Vysočině nabízí žákům následující celoroční program:⁸

Září

- Seznamovací hry
- Diskotéka – zahájení školního roku
- Dva týdny her a soutěží
- Drakiáda
- Dílničky v knihovně
- Vycházka do přírody
- Vaření

Říjen:

- Týden her a soutěží – deskové, karetní, postřehové, logické
- Just dance
- Hudební kroužky – vystoupení
- Přírodovědná vycházka
- Šípkovaná
- Zahájení kroužků
- Dílničky v knihovně

Listopad:

- Zájmové kroužky
- Maňáskové divadlo Šternberk
- Odpoledne plné her a soutěží, diskotéka a tanec
- Miniturnaj – stolní tenis
- Dívčí odpoledne – kadeřnice, zaplétané copánky
- Dílničky v knihovně

⁸ uvedeno ve Výroční zprávě o činnosti školy – Akce školní družiny a školního klubu; str. 64–65

Prosinec:

- Vánoční hudební vystoupení pro seniory
- Předvánoční Praha, Divadlo S+H
- Rozsvícení vánočního stromku – vystoupení žáků hudebních kroužků – flétny
- Barbořin jarmark – DD v Okresní nemocnici – výrobky žáků
- Vánoční dílny ve škole – hry a soutěže, výroba vánočních ozdob, koledy
- Dílničky v knihovně
- Pečení perníčků
- Vánoční nadílka a besídka
- Mikulášská besídka

Leden:

- „15 stupňů k vítězství“ – vědomostní hra dvojic a jednotlivců
- Týden her a soutěží
- Zájmové kroužky
- Just dance – soutěž dvojic
- Dílničky v knihovně
- Vaření

Únor:

- Maškarní bál, diskotéka
- Balónková show – tanec a hry s balónky
- Dílničky v knihovně
- Vaření

Březen:

- Velikonoční dekorace – kohout a slepička
- Dílničky v knihovně

Zájmové činnosti

Účast v zájmových útvarech účastníkům poskytuje odreagování, kompenzaci nezdarů v jiných životních oblastech, může být také prostředkem pro regeneraci sil. Zájmová činnost rozvíjí celou osobnost – podporuje seberealizaci, samostatnost, tvořivost. Návštěva zájmových útvarů od útlého věku vytváří návyk se v průběhu života

zabývat užitečnou činností, tedy účelně využívat svůj volný čas. Úspěchy v zájmové činnosti mohou vést k úvahám o uplatnění se v budoucím životě (Hájek, 2011, stránky 164-165).

Kromě odpočinkových a relaxačních aktivit jsou dětem navštěvujícím ŠD na Vysočině nabízeny i zájmové činnosti v kroužcích. Kroužky fungují pravidelně 1krát týdně v průběhu školního roku od října do května. Školní družina nabízí tyto zájmové činnosti:⁹

SVĚTOŠLÁPEK – kroužek určen pro děti 1. tříd

Náplní kroužku je tematické propojení školních předmětů zábavnou formou. Jde o „cestování“ kolem světa a výstupem kroužku jsou obrázkové mapy „procestovaných států“.

KOUZELNÁ JEHLIČKA – kroužek pro děti 2. – 3. tříd

Cílem kroužku je rozvoj jemné motoriky. Během kroužku se děti naučí pracovat s jehlou a mulinkou, osvojí si základy vyšívání. Zvládnou vyšívat jednoduché vzory a motivy.

POHYBOVÉ HRY – kroužek určen dětem 1. – 2. tříd

Náplní kroužku jsou různé hry s míčem, běhání, skákání, podlézání, přelézání. Cílem kroužku je postihnout základní pohybové dovednosti.

KERAMIKA – kroužek pro děti 1. – 5. tříd

Děti se naučí základy modelování, různé techniky práce s keramickou hlinou. Cílem kroužku je rozvoj fantazie a kreativity, zlepšování motoriky, rozvoj prostorového vidění a samostatnosti.

KROUŽEK PRO ŠIKULKY – pro děti 1. a 2. tříd

Cílem kroužku je rozvoj praktického vnímání u dětí. Materiál je primárně běžně dostupný, děti se učí využívat zdroje, které mají běžně kolem sebe, a naučí se tak hrát a tvořit bez jakýchkoliv peněžních nároků.

⁹ seznam zájmových činností uveden ve Výroční zprávě o činnosti školy; str. 59

TVŮRČÍ ČINNOSTI – kroužek určen dětem 2. – 5. tříd

Cílem kroužku je rozvinout u dětí tvůrčí schopnosti, seznámit děti s prací s různými materiály a technikami a naučit je používat pomůcky pro tyto činnosti.

KNIHOVNA – zájmová činnost pro děti 1. – 5. tříd

Děti pravidelně navštěvují dětské oddělení Krajské knihovny, kde si půjčují knihy a časopisy a účastní se dalších knihovnou pořádaných akcí (přednášek, soutěží, kvízů).

AEROBIK – zájmová aktivita pro děti 1. – 5. tříd

Kromě vzbuzení nadšení a radosti z pohybu je cílem kroužku rozvoj pohybové schopnosti a dovednosti dětí, muzikálnost, vnímání rytmu a zdravé držení těla.

FLÉTNIČKA HROU – kroužek pro děti 1. – 2. tříd

Kroužek je zaměřen na získání a rozvoj hudebních znalostí a dovedností. Hraním na flétnu se děti učí pravidelně a správně dýchat. Kroužek rozvíjí cit pro rytmus a tempo, hudební sluch, jemnou i hrubou motoriku a koordinaci ruky a oka.

FLÉTNA – kroužek pro děti 3. – 9. tříd

Kroužek je určen dětem, které již zvládají hru na flétnu a chtějí ve hře pokračovat. Naučí se nové noty a zahrají si složitější lidové písně.

HRA NA KLAVÍR A KLÁVESOVÉ NÁSTROJE – pro děti 3. – 9. tříd

Cílem je rozvoj hudebního sluchu a obecných znalostí, prohlubování vztahu k hudbě a vedení k samostatné práci.

DOPROVODNÁ KYTARA – kroužek pro děti 4. – 9. tříd

Cílem je seznámení dětí s kytarou a jejím laděním, osvojení teoretických a praktických znalostí potřebných k doprovodné hře na kytaru, rozvoj koordinace pravé a levé ruky.

Kromě volnočasových aktivit uvedených ve Výroční zprávě o činnosti školy jsou tyto činnosti vypsány i na webových stránkách příslušné školy, a to tímto způsobem:¹⁰

Nabídka kroužků školní družiny

<u>SVĚTOŠLÁPEK</u>	1. třída
<u>KROUŽEK pro ŠIKULKY</u>	1. – 2. třída
<u>KOUZELNÁ JEHLIČKA</u>	2. třída
<u>AEROBIC</u>	1. – 5. třída
<u>KNIHOVNA</u>	1. – 5. třída
<u>TVŮRČÍ ČINNOSTI</u>	2. – 5. třída
<u>KERAMIKA</u>	1.- 5. třída

Nabídka kroužků školního klubu

<u>FLÉTNIČKA HROU</u>	1. – 2. třída
<u>HRA NA ZOBCOVOU FLÉTNU</u>	3. – 9. třída
<u>HRA NA KLÁVESOVÉ NÁSTROJE</u>	3. – 9. třída
<u>DOPROVODNÁ KYTARA</u>	4. – 9. třída

Obrázek 3 – Nabídka kroužků ŠD a ŠK na Vysočině na webových stránkách školy

Zhodnocení školského zařízení

Informace pro případovou studii autorka čerpala ze školní družiny při ZŠ na Vysočině. Součástí této instituce je nedaleká školní jídelna. Autorka v případové studii využila nejen znalosti nabyté při přípravě konspektu, ale také informace, kterými se zabývala při psaní eseje, a jelikož práce s dětmi kromě naplňování výchovných cílů zahrnuje i dbání na jejich bezpečnost, neopomněla připomenout ani důležitost této skutečnosti. Škola dbá na udržování bezpečnostních prvků a jejich rekonstrukci. Autorka by ale kromě plánovaných projektů, jakými jsou oprava bezpečnostního krytí sítí na hřišti a oprava asfaltového povrchu areálu školy, uvítala zlepšení bezpečnosti i na školním hřišti a školní zahradě.¹¹

¹⁰ autorka z nabídky kroužků odstranila citlivé informace týkající se zaměstnanců školy

¹¹ řešením této záležitosti se autorka zabývá v odborné eseji

Základní škola směřuje k naplnění kompetencí stanovených Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání. Kromě mravní, pracovní, zdravotní a tělesné výchovy základní škola poskytuje i výchovu ekologickou. Z tohoto důvodu autorka shledává rozlehlý park, jenž se nalézá v těsné blízkosti školy, velmi přínosným a efektivním prvkem i pro vzdělávání ve školní družině. Tato ŠD disponuje dostatečnými prostory a pestrým vybavením, které může při své práci s dětmi hojně využívat. Další předností školní družiny je možnost využívání jejích služeb v době vedlejších prázdnin, což rodičům jistě napomůže při rozhodování se o umístění dítěte právě do této družiny.

Základní škola na Vysočině disponuje vcelku přehlednými webovými stránkami, na kterých lze nalézt důležité informace a dokumenty, jako je např. Školní vzdělávací plán, školní a klasifikační řád, výroční zpráva o činnosti školy, výukové materiály, projekty či informace o chodu školní družiny.

Školní družina dětem nabízí dostatek bohatých a různorodých možností využívání volného času, ať už jde o kroužky výtvarné, sportovní či hudební. Přesto má autorka ohledně nabídky volnočasových činností jisté výhrady. Při pozorném prostudování výroční zprávy o činnosti školy a informací uvedených na webových stránkách školy je patrné, že se informace o nabízených kroužcích nepatrně liší. Ve výroční zprávě o činnosti školy není rozepsané, pro které věkové kategorie dětí je kroužek určen. Na příslušné webové stránce věnované nabídce kroužků je tato záležitost sice uvedena, ale její uspořádání¹² budí dojem, že hry na hudební nástroje jsou určeny pouze žákům navštěvujícím školní klub. Kromě toho na webových stránkách školy chybí informace o kroužku Pohybové hry.

Autorka dále nehodnotí příliš kladně celoroční program ŠD. Toto zpracování působí nedokončeně a nepromyšleně, stálo by za zvážení tento program doplnit o akce konané v březnu, dubnu, květnu a červnu. Přestože ŠD nabízí vykonávání své funkce v době vedlejších prázdnin, stávající zpracování celoročního programu by mohlo rodiče od umístění svých dětí do tohoto zařízení spíše odradit.

¹² obr. č. 3

8. Písemná příprava na přímou pedagogickou činnost

V této části portfolia se zaměřuji na přípravu volnočasové aktivity v rámci kroužku Tvořivé činnosti. Jedná se o pravidelnou, skupinovou a organizovanou formu výuky, kde bude uplatňována zejména psychomotorická doména. Každá lekce čítá 90 minut a probíhá v prostředí školní družiny, kde se nachází veškeré vybavení, které společně s dětmi během lekce využíváme. Popisuji zde cílovou skupinu, cíle vztahované k připravované volnočasové lekci a s nimi související výukové metody, popsala jsem a zdůvodnila plánovaný postup, zhodnotila jej a navrhla potřebné změny týkající se průběhu v tomto zájmovém útvaru.

1. Cílová skupina

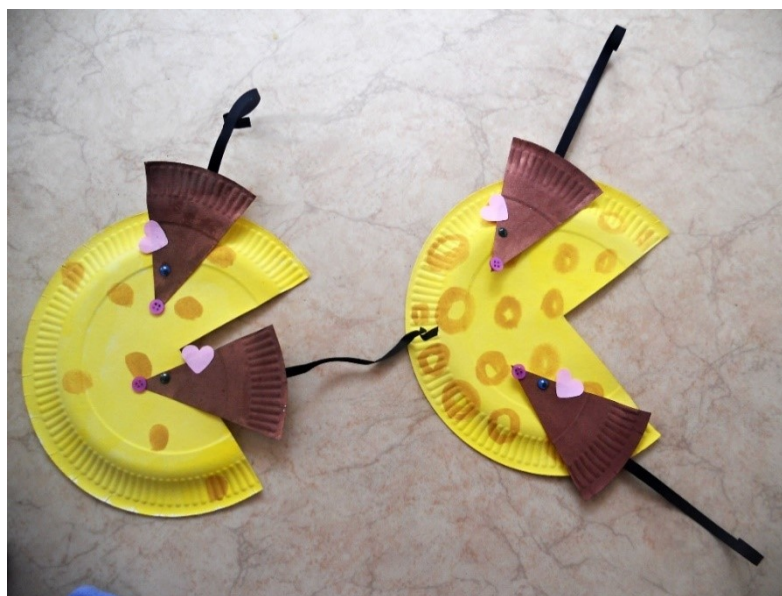
Cílovou skupinu tvoří děti navštěvující 2. ročník základní školy, tedy děti ve věku 7-8 let. Jedná se o pravidelnou zájmovou činnost s názvem Tvořivé činnosti, které se účastní 10 dětí a většina z nich v loňském roce navštěvovala zájmovou činnost s podobným zaměřením, takže v tomto kroužku budou úroveň dosažených schopností a dovedností dále rozvíjet.¹³

2. Cíle vztahované k připravované lekci

Cílem připravované lekce je vést vychovávané jedince k tomu, jak je hezké vlastním výrobkem udělat někomu blízkému radost např. k narozeninám či jiným událostem. Projevená radost motivuje dítě k dalšímu tvoření a také vede ke zvyšování sebevědomí a k seberealizaci. Při tom všem budou nenásilným způsobem rozvíjeny manuální dovednosti dětí. V této lekci budou děti vyrábět z papírových talířků sýr a myšky.¹⁴ Hotový výrobek bude dárkem pro sourozence či pro kamarády.

¹³ uvedeno v podkapitole č. 3

¹⁴ obr. č. 4

Obrázek 4 – Zvolený motiv pro volnočasovou aktivitu
(Zdroj: <<http://www.montessoridoma.cz/?p=14690>>)

3. Zdůvodnění postupu

Zájmová činnost se zaměřuje především na rozvoj psychomotorické domény, tedy na rozvoj jemné motoriky, rozvoj manuálních dovedností, jako je uchopení štětce, míchání barev, malování koleček, kreslení čar, stříhání nůžkami a ovládání lepící tyčinky. Jelikož děti již podobnou zájmovou aktivitu navštěvovaly, rozvíjím jimi již nabyté schopnosti a dovednosti a dosahuji tím cíle konzistentnosti. Dalším výukovým cílem je jednoznačnost, tedy požadovaný postup formuluji jasně a stručně, aby děti výkladu porozuměly. Kontrolovatelnost výukových cílů zajistím vlastním pozorováním výkonů žáků během vyhrazeného času pro zájmovou aktivitu. Výběr motivu volím podle zkušeností účastníků lekce, čímž naplňuji cíl přiměřenosti. Účastníci se také naučí budovat nové sociální vztahy s vrstevníky, naučí se spolupráci i samostatnosti. Během zájmové činnosti si některé děti prostřednictvím volnočasové aktivity vykompenzují školní neúspěchy, což povede k budování jejich sebevědomí a následně k seberealizaci.

Předpokládám, že za vymezenou dobu 90 minut většina dětí zvládne výrobek dokončit a díky tomuto úspěchu a následnou pochvalou dítě motivuji k další návštěvě kroužku, tedy k dalšímu úspěchu při uspokojování potřeb. Aby tedy každý účastník zvládl během lekce započatou aktivitu i dokončit, díky čemuž by dárek stihl kamarádům či sourozencům včas předat, pro tvoření jsem zvolila jednoduchý motiv. A aby děti měly nějakou představu o konečném výsledku vlastního tvoření, v rámci nepřímé pedagogické

činnosti jsem výrobek zhotovila sama. Pro tuto lekci jsem připravila papírové talířky, papírové ubrousky, barevné papíry, lepidlo, nůžky, vodovky a štětce.

Obrázek 5 – Z archivu autorky – potřebné pomůcky na plánovanou lekci

Přestože z časových důvodů některé děti docházejí do zájmového útvaru později, schůzka bude zahájena zjištěním prezence. Účastníkům připomenu pravidla bezpečnosti, což bude následně zapsáno do pedagogické dokumentace. Děti budou jasně a stručně seznámeny s náplní schůzky, s připravenými pomůckami a s možnými riziky, kterých se společně s dětmi pokusíme vyvarovat. Kontrolními otázkami ověřím, zda děti pravidlům a pokynům porozuměly, a společnou konverzací o zážitcích účastníků navodím příjemnou pracovní atmosféru.

Za použití slovních, názorně demonstračních, dovednostně praktických metod a svou vlastní radostí vyvolám v dětech o činnost zájem a po dobu trvání kroužku se v nich pokusím udržet určitou míru zvědavosti, napětí a očekávání. Vlastní činnost bude tedy zahájena vyprávěním a vysvětlováním, jakým způsobem jsem výrobek zhotovila. Během lekce zhotovím další, nový výrobek, který poslouží jako názorná ukázka postupu výroby. Děti budou postup napodobovat a začnou si tak své motorické dovednosti zdokonalovat.

Abych v dětech vytvářela vědomí úspěšnosti při jejich úsilí a zvyšovala tak jejich sebevědomí, v průběhu schůzky podporuji jejich snahu. Povedu děti k vlastní aktivitě, aby výrobek dokázaly zhotovit samy a v případě potřeby jim pomohu radou či

požadovaný postup na vlastním výrobku zopakují znovu. Nenásilně tak bude rozvíjena samostatnost a sebevědomí účastníků, jejich kreativita, a především výše uvedená jemná motorika. Během lekce mám neustále na paměti, že jsou některé děti při školním snažení méně úspěšné než děti jiné, a podporuji v nich úspěchy, jichž dosahují při této volnočasové činnosti, a tím dosahují cíle seberealizace. V průběhu lekce společným rozhovorem s dětmi naplňuji cíle týkající se budování sociálních kontaktů s vrstevníky.

Kvalita výrobku každého dítěte není to nejdůležitější, pochválím dílčí zdařilou část nebo postup,¹⁵ ocením jejich vlastní aktivitu při překonávání překážek a také způsob, jakým si poradily. Také děti ujistím, že se jimi připravovaný výrobek bude sourozencům či kamarádům určitě líbit. V žádném případě nekritizuji nepovedené výrobky a nesrážím tak sebevědomí dítěte. Tato skutečnost by byla v rozporu s naplňováním pedagogických cílů a u dítěte by mohl být vyvolán k činnosti odpor.

V závěru lekce ohodnotím průběh schůzky, ocením práci účastníků a pochválím je za dodržování bezpečnosti. Účastníci si pak uklidí pracovní místo a dříve připravené pomůcky. Nakonec děti pochválím za příjemnou pracovní atmosféru a před odchodem domů je seznámím s programem další schůzky.

Obrázek 6 – Z archivu autorky – hotové výrobky účastníků

¹⁵ obr. číslo 6

4. Postup

V této části portfolia výše rozepsaný postup popisují heslovitě a pro přehlednost jsem zhotovila tabulku s vnitřním dělením.

Fáze schůzky	Metoda	Cíl	Časový plán
Zahájení	Slovní metoda: přivítání, vyprávění, společný rozhovor	▪ vyvolání zájmu o činnost ▪ povídání o rodině a jejích členech	15:00 – 15:05
Motivační část	Slovní metoda: vysvětlování, povzbuzování Názorně demonstrační metoda: seznámení s plánovaným výrobkem	▪ probudit v žácích zájem o dosažení vlastních cílů a motivovat je k jejich naplnění ▪ naučit děti udělat někomu radost vlastním výrobkem	15:05 – 15:10
Hlavní část	Názorně demonstrační metoda: předvádění a pozorování, seznámení s pomůckami, s postupem Dovednostně praktická metoda: napodobování, vytváření dovedností	▪ rozvoj zájmů ▪ objevování a rozvoj specifických schopností žáků ▪ poskytovat dětem náměty pro trávení volného času ▪ vytváření návyků zabývat se užitečnou činností ▪ rozvoj samostatnosti	15:10 – 16:20
Hodnocení	Slovní metoda: pochvala, ocenění postupu či konečného výsledku	▪ rozvoj seberealizace ▪ rozvoj osobnosti ▪ zvyšování sebevědomí ▪ motivování k další návštěvě zájmové aktivity	16:20 – 16:25
Závěr	Slovní metoda: pochvala za průběh lekce	▪ uspokojení potřeb	16:25 – 16:30

Tabulka 3 - Plánovaný heslovitý postup připravované lekce

5. Zhodnocení lekce, sebereflexe pedagoga

Na začátku lekce jsem do pedagogické dokumentace zapisovala přítomnost účastníků a seznámila je s pravidly bezpečnosti a s plánovanou činností. Z celkem 10 dětí se jedno na lekci nedostavilo a tři děti z časových důvodů došly později. K efektivitě práce rozhodně přispěla počáteční klidná pracovní atmosféra a společný rozhovor o nedávných zážitcích účastníků. Dětem se připravený motiv líbil a také ocenily, že jsem výrobek zhotovovala společně s nimi.

Při tvoření se ale objevily různé potíže a plánovaný postup se tak začal od původního plánu lišit. I když jsem věděla, že některé děti docházejí z časových důvodů na kroužek později, už jsem si neuvědomila, že nově příchozím účastníkům budu postup vysvětlovat znovu. Což by nebyl problém, kdyby ostatní děti, tedy ty, jež začaly tvořit výrobek dříve, nepotřebovaly s výrobou nějak poradit. Ze začátku bylo obtížné nově příchozím účastníkům vysvětlovat postup a zároveň tvořit vlastní výrobek, který ostatním dětem sloužil jako názorná ukázka postupu. Ukázalo se ale, že děti, které dorazily na kroužek včas, dokázaly poradit dětem nově příchozím a díky tomu se rozvíjely sociální kompetence účastníků. Přesto ale tyto děti nestíhaly výrobek zhotovit před koncem schůzky, a jelikož bylo potřeba 10 minut před koncem kroužku začít uklízet, některé děti si nedokončený výrobek odnesly s sebou domů, aby si jej doma dokončily.

Přestože jsem myslela na jednoduchost motivu, po zkušenostech z této lekce bych navrhla několik změn. Pro plynulejší organizaci lekce by bylo vhodné během nepřímé pedagogické činnosti některé části výrobků připravit tak, aby i nově příchozí účastníci stihli během kroužku výrobek zhotovit. Bylo by tedy příhodné některé části např. nastříhat, aby se tím děti nemusely zdržovat a měly tak na konci kroužku z hotového výrobku radost. Díky tomu by každý účastník dosáhl uspokojení vlastních potřeb a rozvoje osobnosti.

9. Reflektivní úvaha o vlastním studiu

Aniž bych si to přiznávala, celý život jsem tíhla k práci s dětmi. Vždy mě bavil anglický jazyk, a v průběhu času mě napadlo, že bych mohla tyto dvě skutečnosti spojit, a začala jsem děti angličtinu doučovat. Měla jsem skvělé ohlasy a brzy jsem doučovala děti více. Jejich rodiče byli s mou prací spokojeni, tudíž jsem se touto činností zabývala i nadále, vlastně do doby, dokud se mi nenaskytla možnost odstěhovat se za prací do hlavního města, do Prahy. Po přestěhování jsem o doučování „svých“ dětí přišla, což mi začalo chybět, a když už jsem byla v Praze, řekla jsem si, že si podám přihlášku ke studiu na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Myslela jsem si, že bych své schopnosti mohla uplatnit v nějakém kroužku zabývajícím se angličtinou. Říkala jsem si, že nemám co ztratit, ale když to nezkusím, budu toho třeba litovat. Dostat se na tuto školu nebylo snadné, ale nakonec se mi to podařilo.

Nejdříve jsem byla šťastná, že jsem byla ke studiu přijata, avšak čím více se blížil den nástupu do školy, tím více jsem byla nervózní. Po prvních přednáškách jsem byla přesvědčená, že to nezvládnou a se studiem skončím. Nakonec mi to nedalo. Účastnila jsem se dalších a dalších přednášek a zjišťovala jsem, že mě studium naplňuje a baví. Domnívám se, že nebýt počátečních studijních úspěchů, neodhodlala bych se během studia začít ve školství i pracovat a svou novou profesní kariéru jsem odstartovala jako asistentka pedagoga na druhém stupni základní školy. Na druhém stupni je nutností, aby se v rámci své aprobace učitelé ve třídách střídali, díky čemuž jsem mohla sledovat více kolegů při práci a získávat tak nové poznatky přímo z praxe. Když nad tím dnes tak uvažuji, studovat pedagogický obor a současně při tom ve školství pracovat mi umožnilo vyvarovat se potenciálním chybám, kterých se dopouštěli mí kolegové. V tomto zaměstnání se mi naskytla i příležitost účastnit se spolu s dětmi a dalšími kolegy ozdravně vzdělávacího kurzu, kde jsem na úrovni praktické pochopila, jaký má v rámci socializace tento kurz význam. Jsem vděčná za zkušenost, kdy jsem mohla být svědkem, kdy se žák – cizinec, dosud bojkotující veškeré snahy pedagogů, v průběhu kurzu začal s ostatními žáky bavit. Přestože tento žák ne všemu zcela rozuměl, volnočasových činností se aktivně účastnil a po návratu do školy se dokonce při hodinách snažil. Také mě velmi překvapilo, že se žák ve škole usmíval a pomalu začal s ostatními komunikovat česky, což bylo před pobytem na kurzu naprosto nemyslitelné. Tato zkušenost mi napomohla při psaní

seminární práce k předmětu kulturní propedeutika, kde mám dění na OVK pečlivě sepsané a zároveň jsem vděčná, že mám na tento kurz nějakou vzpomínku.

Další posun nastal s mým dalším zaměstnáním, kdy jsem začala pracovat jako vychovatelka ve školní družině. Opakovaně jsem přemýšlela nad otázkou: „Jak si asi povedu v oboru, který studuji?“ Děti v ŠD bylo více než ve školní třídě, a prostory pro pobyt žáků se mi nezdály zcela vhodné a bezpečné. To mě inspirovalo natolik, že jsem se tímto tématem zabývala v odborné eseji. A jelikož byla navíc organizace v této instituci značně hektická, odpověď na položenou otázku přišla velice brzy. Pozice vychovatelky obnášela něco jiného než pozice asistentky pedagoga. Vedení školy vyžadovalo, aby každá z vychovatelek vedla nějaké zájmové aktivity typu tvořivé činnosti či pohybové hry, takže na můj původní plán vést s dětmi kroužek angličtiny vůbec nedošlo. Přesto jsem ale vedením zájmových činností získala mnoho zkušeností. Zjistila jsem například, že kroužek čítající 60 minut na tvořivé aktivity nestačí. Je tedy potřeba mít na paměti věkové zvláštnosti dětí a podle toho vymyslet takovou aktivitu, kterou děti zvládnou a díky tomu budou zájmový kroužek dál navštěvovat. Během nabývání praktických zkušeností jsem si studium stále užívala, a usoudila jsem, že přestože je práce vychovatelky ve školní družině nesmírně zajímavá a důležitá a na rozdíl od školních tříd velmi pestrá, je také velice náročná. Práce ve školství mi umožnila získávat nové a nové zkušenosti, z kterých jsem mohla čerpat při psaní různých seminárních prací v průběhu studia a mnoho z nich jsem také uplatnila při sepsování této bakalářské práce.

10. Soupis použité literatury a pramenů

Literatura

BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. [i.e. 3. vyd.]. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. Vydání osmé, v Portále sedmé. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1147-1.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.

Regionální školství: Pedagogičtí pracovníci: redakční uzávěrka .. Ostrava: Sagit, [2005?]-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-311-8.

Elektronické zdroje

Aktuální tarifní platy učitelů a dalších pedagogických pracovníků. [online]. 3. leden 2019 [cit. 2020-10-02]. Dostupné z: <<https://www.pedagogicka-komora.cz/2019/01/aktualni-tarifni-platy-ucitelu-dalsich.html>>

Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin. [online]. 2013-2021 [cit. 2020-11-24]. Dostupné z: <<https://www.msmt.cz/mladez/metodicky-pokyn-k-postaveni-organizaci-a-cinnosti-skolnich-druzin>>

MŠMT: Pracovní doba pedagogických pracovníků a rozsah přímé pedagogické činnosti. [online]. 2018 [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: <<http://www.pedagogicke.info/2018/09/msmt-pracovni-doba-pedagogickych.html?m=1&fbclid=IwAR1DHeo0GcHxY2-Q4cmz7ayQ6R-GIVLKNB2zIFNv8ylHzJvju0bHrYDdKdU>>

Profesiogram. [online]. 25. srpen 2009. [cit. 2020-09-17]. Dostupné z: <<http://eozp.vubp.cz/wiki/index.php/Profesiogram>>

Kdo je to vychovatel? [online]. 2019. [cit. 2020-09-19]. Dostupné z: <<https://kdojeto.superia.cz/profese/vychovatel.php>>

Případová studie. [online]. 2012 [cit. 2020-11-03]. Dostupné z: <https://wiki.knihovna.cz/index.php/P%C5%99%C3%ADpadov%C3%A1_studie>

„*Sýr a myšky*“. [online]. 2021 [cit. 2021-06-19]. Dostupné z: <<http://www.montessoridoma.cz/?p=14690>>

Legislativa

Zákon č. 563/2004 Sb. Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, aktuální znění 12. 01. 2016

Zákon č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školní zákon), aktuální znění 27. 02. 2021

Ostatní dokumenty

Výroční zpráva o činnosti školy za školní rok 2019–2020, ZŠ na Vysočině